

EDWARD RUTHERFURD

AUTEUR VAN DE BESTSELLER **NEW YORK**

RUSLAND

Een roman die even intrigerend is als het land zelf

EDWARD RUTHERFURD

RUSLAND

ROMAN VAN EEN STAD

De Fontein

Woud en steppe

ANNO DOMINI 180

De steppe was stil die nacht, evenals het woud. Zacht streek de wind over het land. In de hut, een van de zes die dicht bij elkaar stonden in de kleine nederzetting bij de rivier, lag een slapende moeder met haar kind. Ze voelde het gevaar niet.

Hoog aan de met sterren bezaaide zomerse hemel gleden af en toe wolken voorbij, in een trage processie en met een vage weerschijs van de wassende maan die naar het zuiden bewoog. Als ruiters kwamen de wolken uit het oosten, opbollend en wit, van wie weet welke eindeloze steppen, majestueus boven de kleine verzameling hutten op de rivieroever zwevend, om dan hun weg te vervolgen boven het donkere woud, dat ook geen einde leek te hebben.

Het gehucht lag op de zuidoostelijke oever van de rivier. Daar werd het bos van eiken en linden, naaldbomen en berken, geleidelijk aan minder dicht en maakte plaats voor open stukken en stroken grasland, aan de rand van de machtige steppe. Aan de overkant van de smalle rivier, op de noordwestelijke oever, was het donkere bos echter dicht en onaangetast.

De drie gezinnen die deze nederzetting bewoonden waren hier vijf zomers eerder gekomen. Ze troffen er een oude aarden omwalling aan, begroeid met struiken; ze hadden de begroeiing weggehaald en een houten palissade opgericht, waarbinnen de zes hutten werden gebouwd. Verderop in het bos waren rommelige kleine open plekken.

Enkele honderden meters stroomafwaarts werd het land aan weerszijden over een afstand van verscheidene kilometers moerassig.

Zacht streek de wind over het landschap, strelend over de boomtoppen, zodat de onderkant van de bladeren in het fletse schijnsel van de sterren oplichtte. Het water van de kronkelende rivier en de moerassen glansde tussen de bossen.

Er waren weinig geluiden, afgezien van de zacht ritselende bladeren. Hier en daar klonk gescharrel van kleine dieren of was de doffe hoeftred

van een hert te horen. Op een bepaalde plek dicht bij het moeras, overstemd door het eentonige kwaken van de kikkers, kon een scherp luisterend oor waarnemen dat een beer zich door krakende takken een weg langs de rand van het woud zocht. Maar bij het gehucht was alleen het ritselen van de bladeren te horen, en het onderbroken ruisen wanneer een windvlaag door de langgerekte roggeakker streek, als een huivering van het land.

De wind was er, en dan weer niet. Soms bleven de halmen onberoerd, en zwenkten dan in een andere richting, alsof de oostenwind even was gaan liggen, om dan opnieuw over de akker te strijken.

Het jaar was 180 – en toch ook weer niet. Dat wil zeggen, pas veel later kreeg dit jaar zijn getal, maar de christelijke kalender was toen nog niet in gebruik. Ver naar het zuiden, in de Romeinse provincie Judea waar Jezus van Nazareth leefde, hadden geleerde joodse rabbi's berekend dat dit het jaar 3940 was. En het was ook honderdtien jaar na de verwoesting van Jeruzalem. Elders in het Romeinse Rijk was dit het twintigste en laatste jaar van de regering van Marcus Aurelius en het eerste jaar van de alleenheerschappij van Commodus. In Perzië was dit het jaar 491 van het Seleucidische tijdperk.

Welk jaar was het dan hier, in dit kleine gehucht aan de rand van het bos? Voor de geschiedenis was het geen bepaald jaar. Vijf jaar eerder was de laatste dorpsoudste gestorven. Het gebruik om jaren een nummer te geven, zoals werd gedaan in de beschaafde wereld, was hier nog onbekend. En zelfs als het wel bekend was zou het toch geen nut hebben.

Want dit was het land dat ooit de naam Rusland zou krijgen.

Zacht streek de wind over het land.

Ze lag daar met haar kleine jongen. De zorgelijke gedachten van de afgelopen dag waren in haar slaap uit haar geest verdwenen, zoals de bleke wolken voorbij de rivier over het bos wegdreven.

In de hut lagen twaalf mensen te slapen. Vijf van hen, ook Lebed en haar kind, lagen op de brede plank die dwars boven de grote kachel was opgehangen. Op deze warme zomeravond brandde de kachel niet. De lucht rook naar de niet onaangename, gronderige geur van mensen die de hele dag hebben geogst, vermengd met de verse geur van gras die door de vierkante opening in de wand naar binnen drong.

Ze lag aan het eind van de houten plank – een nederige positie – omdat ze de jongste vrouw van haar man was. Ze was zevenentwintig en

dus niet jong meer. Haar gezicht was breed en haar lichaam had al de vle-zige ronding bij de heupen. Haar dikke, blonde haar hing over de rand van de plank omlaag.

Naast haar, in de kromming van haar arm, lag de kleine jongen, die vijf jaar oud was. De kinderen die ze eerder had gebaard, waren allemaal gestorven; daarom was deze zoon haar enige bezit.

Ze was vijftien toen ze trouwde en ze had altijd geweten dat haar man haar alleen had genomen omdat ze sterk was, want ze was hier om te werken. Maar ze klaagde vrijwel nooit. Hij was niet onvriendelijk en hoewel hij al veertig was, was hij nog altijd een rijzige, knappe man en zijn verweerde gezicht had iets teders, bijna weemoedig. En meestal als hij naar haar keek, begonnen zijn ogen te glanzen met een milde spot wanneer hij zei: 'Daar komt mijn Mordviniaan.'

Bij hem was dat een blijk van genegenheid, maar bij de anderen niet.

Want Lebed was geen zuiver lid van de stam. De clan van haar echtgenoot beschouwde haar als een halfbloed: haar moeder was er immers een van het bosvolk. Een Mordviniaan.

Sinds het begin van de tijden strekten de wouden en moerassen zich honderden kilometers uit naar het noorden, een gebied dat werd bewoond door verspreide stammen van de Finno-Oegriase volkeren, waartoe ook de stam van Lebeds moeder behoorde. Mensen met een breed gezicht, mongoloïde trekken en een gelige huid. Ze jaagden en vissten in deze uitgestrekte gebieden en leidden een primitief bestaan in hun kleine hutten en uitgegraven holen. Tijdens de zonnwende vormden ze een kring en zongen, hoog en nasaal, voor de bleke zon die zich naarmate men verder naar het noorden trok amper liet zien in de winter en in de zomer het land geen nachtrust gunde. Het land bleef dan in een fletse schemering baden, terwijl de horizon leek te trillen.

De laatste tijd had de stam van haar echtgenoot – de mensen waren blank en spraken een Slavische taal – kleine kolonies in het noorden en oosten gevestigd, en in dit bos. Sommige groepen, zoals de clan van haar man, bebouwden akkers en hielden vee. Als deze Slaven en Finnen elkaar op de uitgestrekte vlakten ontmoetten was er zelden reden voor een conflict. Land en jachtgebieden waren er genoeg, zelfs al zouden er tienduizend keer zoveel mensen wonen. Vaak werden huwelijken zoals dat van haar moeder gesloten. Maar de stichters van het dorp keken toch neer op het bosvolk.

Het was een grapje van haar echtgenoot dat hij haar aansprak met de naam van de grote stam Mordvinianen, en niet met de naam van de

kleine stam waartoe haar moeder behoorde. Daardoor leek ze meer een vreemde, hoewel ze toch voor de helft zuiver Slavisch bloed had. Het was zachtmoedige spot, al beseftte ze dat het helaas de anderen in de clan voortdurend aanmoedigde op haar neer te kijken.

Dat gold zeker voor haar schoonmoeder. Al bijna dertien jaar torende de grote en machtige gestalte uit over Lebeds bestaan, als een dreigende wolkenbank aan de hemel. Soms, en ook wel eens dagenlang, leek het gezicht van haar schoonmoeder, dat wel iets weg had van dat van een leeuw met die grote wangen, sereen en zelfs vriendelijk. Maar als Lebed een kleine fout maakte, als ze een klos liet vallen of zure room morste, kon ze in woede uitbarsten. De andere vrouwen in het gezin hielden hun mond en keken naar de vloer of schichtig in haar richting. En Lebed wist dat ze blij waren dat die toorn niet op hen was gericht maar op haar, een buitenstaander. Na de woede-uitbarsting zei haar schoonmoeder kortaf dat ze weer aan het werk moest en wendde zich vervolgens tot de anderen:

‘Wat kun je ook van zo’n Mordviniaan verwachten?’

Het was te verdragen, maar haar eigen verwanten maakten het haar nog moeilijker. Haar ouders waren allebei een jaar geleden gestorven, zodat ze alleen met een jongere broer was achtergebleven. En hij was degene die haar een dag eerder aan het huilen had gemaakt.

Hij bedoelde het niet kwaad, maar hij kreeg voortdurend onenigheid met de dorpsoudste. Zijn brede, een beetje onnozele gezicht lachte altijd, zelfs wanneer hij dronken was. En hij leek maar twee wensen te hebben in het leven: op jacht gaan en het zijn kleine neefje naar de zin maken.

‘Kiy heeft jou niet nodig,’ zei Lebed tegen hem, ‘en ik ook niet als jij weigert de dorpsoudste te gehoorzamen.’ Maar het had geen enkele zin. Hij had een hekel aan het werk op de akker en verdween zonder toestemming dagenlang in het woud, terwijl de dorpingen kwaad op hem mopperden. En dan opeens zag ze zijn gespierde, hoekige gestalte weer opdoemen, met wel een stuk of tien pelzen aan zijn riem en zoals altijd met die schaapachtige grijns op zijn gezicht. De dorpsoudste vervloekte hem en Lebeds schoonmoeder keek haar met hernieuwde afschuw aan, alsof zij verantwoordelijk was voor zijn gedrag.

En nu had hij in zijn onnozelheid tegen de kleine jongen gezegd: ‘De volgende keer als ik ga jagen, kleine Kiy, breng ik een berenjong voor je mee. Die kun je dan aan een touw vastleggen.’

‘Hoor eens, Mal,’ bracht ze hem in herinnering, ‘de oudste heeft gezegd dat je uit het dorp moet verdwijnen als je weer een keer ongehoor-

zaam bent.’ Als straf voor zijn ongehoorzaamheid had de dorpsoudste hem al verboden dat jaar nog op jacht te gaan.

Maar haar broer boog alleen zijn grote, blonde hoofd, nog steeds onnozel grijnzend, en hij zei niets.

‘Waarom zoek je geen vrouw en hou je op met die onzin?’ riep ze hem woedend toe.

‘Zoals je wilt, zus Lebed.’ Hij keek grinnikend naar de grond.

Hij zei het om haar uit te dagen, want vrijwel niemand in het dorp werd met zijn volledige naam aangesproken. De kleine jongen, die Kiy heette, werd gewoonlijk aangesproken met kleine Kiy. Haar eigen naam Lebed werd maar zelden gebruikt, want al sinds haar kinderjaren was ze bij iedereen bekend onder de koosnaam kleine Zwaan. Mal had ook een bijnaam, maar die gebruikten de mensen meestal alleen als ze boos op hem waren. Dan werd hij Luiebotten genoemd.

‘Luiebotten!’ riep ze woedend. ‘Sticht een gezin en ga aan het werk!’

Maar dat zou Mal nooit doen. Hij gaf er de voorkeur aan in een kleine hut te wonen, samen met twee oude mannen die zich niet meer nuttig konden maken, afgezien van wat jagen. Samen dronken ze mede, ze jaagden en visten, en de vrouwen bejegenden hen met verdraagzame spot.

Ze was twee keer naar hem toe gegaan die dag, de tweede keer in tranen, om hem op andere gedachten te brengen. Want hoewel hij haar alleen maar moeilijkheden bezorgde, hield ze toch van hem. Het zou eenzaam zijn als hij uit het dorp werd verbannen.

En iedere keer, ook al stonden er tranen in haar ogen, had hij alleen maar gegrinnikt, waarbij het zweet langs zijn brede gezicht drupte terwijl hij de zware balen hooi opstapelde.

Dat was de reden, aan het einde van de dag, dat het lang duurde voordat ze in slaap viel, en toen ze eindelijk weg sluimerde, was er nog steeds een dreigend voor gevoel in haar gedachten.

Maar nu had de nacht haar geest gekalmeerd en bevrijd van die gedachten. Onder haar ruwe effen hemd gingen haar borsten regelmatig op en neer. Door het open venster bewoog de bries zachtjes haar dikke blonde haar en dat van het kind.

Ze werd ook niet wakker toen de hond bij de deuropening rechtop ging zitten omdat twee schimmen voorbijgleden. Alleen de kleine jongen opende heel even zijn ogen. Er verscheen een slaperige glimlach op zijn gezicht, en als zijn moeder wakker was geweest, had ze zijn onder-

drukte siddering van opwinding gevoeld. Toen sloot hij zijn ogen weer, nog steeds glimlachend.

Spoedig zou hij het weten.

Zacht streek de wind over het land.

Maar waar was het gehucht, waar de rivier en het woud?

Om de betekenis van de magische plek te verklaren zijn meer woorden nodig.

De grote landmassa van Eurazië is door de geografie in twee gedeelten verdeeld: in het westen Europa, in het oosten Azië. Maar deze gebruikelijke indeling is misleidend. In feite is er een meer natuurlijke scheiding, en wel tussen noord en zuid.

Over dit enorme gebied, van Noord-Europa door Rusland en over de bevroren vlakten van Siberië tot aan het hooggelegen deel van China, dat in het noorden bijna aan Alaska grenst, strekt zich namelijk de grootste vlakte ter wereld uit.

De indrukwekkende vlakte in het noorden van Eurazië meet meer dan elfduizend kilometer van west naar oost. Vanaf de Atlantische Oceaan tot de Grote Oceaan bestaat deze vlakte uit een reeks grote platen die met elkaar verbonden zijn en een zesde deel van het landoppervlak op aarde vormen. In het noorden wordt dit gebied begrensd door de IJszee. Vandaar strekt de vlakte zich wel drieduizend kilometer uit met toendra's, wouden, steppen en woestijnen, tot aan de zuidelijke begrenzing. En deze grens deelt Eurazië in feite in twee gedeelten.

Het noordelijke Eurazië is een uitgestrekte vlakte, maar het zuidelijke deel omvat het Midden-Oosten, het oude Perzië, Afghanistan, India, Mongolië en China. De twee gedeelten worden van elkaar gescheiden door indrukwekkende bergketens, waartoe sommige van de hoogste toppen ter wereld behoren: van de Alpen in West-Europa tot de Aziatische Himalaya in het oosten.

Daarom is het moeilijk te begrijpen waarom Eurazië door de geografie ooit in Oost en West werd verdeeld.

Op ongeveer een derde van deze grote vlakte, ruwweg boven het huidige Afghanistan, ligt van noord naar zuid een lange rij lage, oude heuvels die van de toendra tot de woestijnrand reikt: de Oeral. Tegenwoordig wordt het een gebergte genoemd en vormt het de grens tussen Europa en Azië.

Maar in werkelijkheid rijzen deze heuvels, afgezien van enkele be-

scheiden bergtoppen, slechts enkele honderden meters op boven de vlakte. Zelfs met veel verbeeldingskracht kun je deze heuvelrug niet beschouwen als een begrenzing tussen twee continenten; in feite vormt hij eerder een rimpeling in deze oceaan van land. Er is geen grens tussen Europa en Azië; de vlakte is één geheel.

In het noorden van Europa is de vlakte vrij smal: slechts zo'n zeshonderd kilometer breed. Maar verder naar het oosten wordt het gebied steeds breder, als een wig. De noordgrens is de grote en koude Oostzee, onder het overhangende Scandinavië. De zuidgrens wordt gevormd door de prachtige Balkan en de Karpaten, die het noorden van Griekenland beschermen. En dan wordt de vlakte werkelijk breed.

Rusland: waar de vlakte eindeloos is.

Rusland: waar Oost en West elkaar ontmoeten.

Hier, aan het begin van Rusland, waaiert de machtige vlakte uit tot aan de Poolzee. In dit noordelijke land begint het grootste woud ter wereld, het koude en donkere gebied van sparren dat de taiga wordt genoemd en dat zich over duizenden kilometers uitstrekt tot aan de kusten van de Grote Oceaan. In het midden is de vlakte begroeid met een reusachtig gemengd bos en in het zuiden begint de uitgestrekte grassteppe die niet reikt tot aan een woestijn of aan een gebergte, maar tot aan prachtige zeekusten zoals die van de Middellandse Zee.

En de zuidgrens van Rusland wordt gevormd door de warme Zwarte Zee.

De Zwarte Zee, ten oosten van de Middellandse Zee, is in feite een groot meer. In het zuiden wordt het begrensd door een steile bergkam, als het ware een stuwdam; in het zuidwesten ligt de Balkan, meer naar het oosten de bergen van het huidige Turkije en in het zuidoosten de oprijzende Kaukasus. Tussen de Balkan en de bergen van Turkije is een smalle zeestraat die de Zwarte Zee met de Middellandse Zee verbindt. Aan de zijde van de Zwarte Zee heet deze verbinding de Bosporus, aan de zuidelijke kant de Dardanellen.

De zee is groot, wel negenhonderd kilometer van west naar oost, en ongeveer zeshonderd van noord naar zuid. Het bassin wordt gevoed door talloze rivieren, onder andere aan de westkant boven Griekenland door de statige Donau. Het water van de zee bevat zwavel, wat een reden kan zijn geweest om haar 'zwart' te noemen.

In het midden van de noordelijke oever, ver uitstekend in het warme water en in de vorm van een platvis, ligt een breed schiereiland, de Krim genaamd. Aan weerszijden daarvan, bijna zeshonderd kilometer van el-

kaar verwijderd, dalen twee enorme riviersystemen uit de verre wouden af door de steppe. Aan de westkant is dat de brede rivier de Dnjepr en in het oosten de machtige Don.

Tussen de rivieren de Dnjepr en de Don en vanaf de steppe boven de Zwarte Zee tot aan de noordelijke bossen ligt het enorme, oude Rusland.

Rusland, het land met vele grenzen.

Want de grote vlakke strekt zich nog verder uit, helemaal naar het oosten. Aan de zuidkant, ten oosten van de Zwarte Zee, verheft zich de hoge bergketen van de Kaukasus, negenhonderd kilometer lang. Beroemd om zijn wijnen en strijders:

Georgiërs, Armeniërs en vele anderen. De glanzende pieken reiken tot honderden meters hoger dan de toppen in de Alpen of de Rocky Mountains.

Dit gebergte eindigt bij een opmerkelijk fenomeen: een tweede binnenzee, in het zuiden afgeschermd door bergen. Deze zee heet de Kaspische Zee.

In feite is dit het grootste meer ter wereld, omdat de zee geen uitmonding heeft. Ze wordt omgeven door steppen, bergen en woestijnen, en verliest water door verdamping in de hete woestijnlucht. Deze zee wordt aan de noordkant gevoed door de bekendste rivier van Rusland.

Moeder Wolga.

De Wolga begint haar lange reis ver weg in de bossen van Centraal-Rusland. Daarvandaan beschrijft de rivier een wijde boog langs de bossen in het noorden, om dan af te buigen naar het zuiden, als in een omhelzing van het hart van Rusland. Vervolgens stroomt ze over de Euraziatische vlakke naar het zuidoosten, tot de rivier langzaam uit het bos komt en door de winderige steppe naar de woestijnkust van de Kaspische Zee vloeit.

Vorbij de Wolga strekt de vlakke zich verder uit en wordt steeds onherbergzamer. In het zuiden zijn grimmige woestijnen, in het noorden ligt de donkere taiga en de eeuwig bevroren bodem reikt tot ver naar het zuiden. Tot op heden zijn deze streken nauwelijks bewoond. Vorbij de Wolga, over de Oeral en over de bevroren vlakten van Siberië tot aan de kust van de Grote Oceaan is de afstand nog altijd vijfduizend kilometer.

En waar lag het dorp, bij de rivier en het bos?

Dat is gemakkelijk aan te duiden. Het gehucht lag aan de zuidelijke rand van de Russische steppe, enkele tientallen kilometers ten oosten van de grote rivier de Dnjepr en ruwweg vijfhonderd kilometer boven de

monding van de brede stroom in de noordwestelijke hoek van de warme Zwarte Zee.

Maar al mag het vreemd lijken, een reiziger die uit een ander land kwam en in die dagen vroeg hoe er te komen zou nauwelijks een sterfeling vinden die hem de weg kon wijzen.

De staat Rusland bestond toen namelijk nog niet. De oude beschavingen van het Oosten – China, India, Perzië – lagen allemaal ver weg, onder de hoge bergketen die de zuidgrens van de vlakke vormt. Voor hen was het lege gebied onbewoonbaar. In het westen had het machtige Romeinse Rijk zich uitgespreid langs alle kusten van de Middellandse Zee en in het noorden tot ver in Engeland. Maar Rome was nooit doorgedrongen voorbij de randen van het woud op de grote Euraziatische vlakke.

Want wat wist Rome van het woud? Alleen dat ten oosten van de Rijn oorlogszuchtige Germaanse stammen woonden, en dat in het noorden, bij de Oostzee, primitieve volkeren leefden – Balten, Letten, Esten en Litouwers – over wie slechts vage kennis bestond. Maar dat was alles. Van de Slavische gebieden voorbij die van de Germanen wist men weinig, en van de Finno-Oegriërs in de bossen die zich uitstrekten achter de Wolga was al helemaal niets bekend. Vanuit de Turkse en Mongoolse stammen in het verre Siberische achterland was nog nooit met een woord gerept over het bos en zelden had een fluistering geklonken over de steppe.

Wat wist Rome van de steppe? Het is waar dat Rome aan de oostkant van de Middellandse Zee zijn gebied had uitgebreid tot aan Armenië, onder de Kaukasus, en dat er eeuwenlang kleine havens bezet werden aan de noordkust van de Zwarte Zee, waar zeelieden naartoe voeren om huiden en slaven uit het binnenland te kopen, of voor ontmoetingen met karavanen die door de woestijn uit het mysterieuze oosten kwamen. Maar de grote vlakke achter deze plaatsen was *terra incognita*, een onbekend land van barbaarse stammen, gevaarlijke steppen en ondoorwaadbare rivieren. Lang voordat het kleine gehucht werd bereikt was de kaart van de klassieke wereld – van Herodotus, Ptolemeüs en Plinius – al begrensd en alleen bekend uit geruchten.

Ook de dorpelingen zelf konden niet aanduiden waar ze zich bevonden.

Zelfs tegenwoordig hebben de Russen, tot verwarring van vreemdelingen, moeite met de weg wijzen. Vraag eens of een weg naar het oosten of naar het westen loopt of hoe ver naar het noorden of naar het zuiden, en de Rus zal het niet weten. Waarom zou hij ook in dat eindeloze landschap, waar horizon na horizon volgt en het uitzicht altijd hetzelfde blijft?

Maar hij kan wel vertellen hoe de loop van de rivieren is.

De dorpelingen wisten dat hun kleine stroom in een andere rivier uitmondde en dat deze een eind verderop samenvloede met de machtige Dnjepr. Ze wisten ook dat ergens, ver aan het einde van de zuidelijke steppe, de Dnjepr in zee stroomde.

Maar meer wisten ze niet. Slechts vijf van hen hadden de Dnjepr ooit gezien.

In feite kunnen we niet spreken van Rusland, omdat het nog niet als zodanig bestond, en evenmin is een nauwkeurige begrenzing aan te geven. We kunnen alleen zeggen dat het gehucht in het gebied lag boven de Zwarte Zee, ergens ten oosten van de Dnjepr en ten westen van de Don, iets ten oosten van het bos, een eindje ten westen van de steppe, aan een van de duizend niet in kaart gebrachte kleine waterlopen. Een nauwkeurigere aanduiding was niet mogelijk in dit ongerepte gebied.

Zacht streek de wind over het land en de zomernacht spande zich uit over de grenzeloze vlakte. Aan de westelijke kant van de grote vlakte viel de schemering in. Hier, in het zuidelijk gelegen gehucht, was de nacht diep en met sterren bezaaid; ver naar het noorden, aan het begin van het Arctische gebied, bleef een vaal poollicht. In het oosten, bij de Oeral, waren de kleine uurtjes van de nacht al begonnen, en in Centraal-Siberië brak de dageraad aan. Bij de kust van de Grote Oceaan was het al halverwege de ochtend en nog verder naar het noordoosten, dicht in de buurt van Alaska, was het middag. Grote weersystemen konden verdwalen boven de vlakte. Drieduizend kilometer ten noordoosten van het kleine gehucht bliksemde het tijdens zwaar onweer, maar hier was alles rustig.

En wie wist waar dreigende wolken over de bossen dreven, waar tentdoek wapperde op de steppe of waar vuren brandden in dat eindeloze gebied, in de verschillende uren van de nacht?

De kleine jongen glimlachte toen hij ontwaakte.

De bries drong door het open raam. Het zonlicht dat naar binnen viel, tekende een grote rechthoek op de lemen vloer.

‘Wakker, mijn kleine kereltje?’

Het brede gezicht van zijn moeder, dicht bij dat van hem. Achter haar bewogen mensen in de hut. In een hoek hing een wiegje aan een lange gebogen stok die bevestigd was aan de daksparren.

De ruimte binnen was groot. De wanden, gemaakt van klei in een

houten raamwerk, hadden een grauwe kleur. Dat kwam doordat er in het plaggendak van deze hut geen schoorsteen was, evenmin als in de andere hutten van het gehucht. De rook van de grote haard kon de hele ruimte vullen, voordat een klein luik in de zoldering werd geopend. Het was een manier om de hut snel te verwarmen en voor de bewoners waren de donker geworden wanden vertrouwd en behaaglijk. Maar vandaag brandde er geen vuur in de haard. De lucht was schoon en binnen was het aangenaam koel.

De hut telde nog twee andere vertrekken: achter de haard was een gang die naar de toegang leidde, en aan de andere kant van deze gang was een grotere ruimte die gebruikt werd als werkplaats en magazijn. Daar stonden een weefgetouw, enkele vaten, schoffels en sikkels, en aan het plafond was op een ereplaats de bijl van de meester van het huis opgehangen. Het hele gebouw, met een raamwerk van eiken stutten, was ongeveer dertig centimeter in de grond verzonken, zodat er een tree naar beneden was bij de toegang. Lebed waste het gezicht van haar zoon met water uit een aarden kruik. Hij keek langs haar heen naar de strook zonlicht op de vloer.

Maar zijn gedachten waren ergens anders.

Ze lachte toen ze zag dat hij naar de zonbeschenen vloer keek. ‘Wat zeggen we over het zonlicht?’ vroeg ze zacht.

*‘Zoete melk gemorst
Op de vloer
Kan niet met een mes
En ook niet met je tanden
Ooit weer in de kan.’*

Hij zong gehoorzaam, uit het raam kijkend. De wind streek door zijn blonde haren.

‘En over de wind?’

*‘Vader heeft een sterk paardenspan
Dat niemand tegenhouden kan.’*

Hij kende al een stuk of tien van zulke rijmpjes. De vrouwen kenden er wel honderden: raadsels, woordspelletjes en spreekwoorden. Door middel van deze ontelbare zegswijzen konden de eenvoudige mensen spelen met hun Slavische taal.

Ze zou hem spoedig laten gaan, want hij wilde zo graag naar de deur. Zou het berenjong er zijn?

Ze inspecteerde snel zijn tanden. Hij had twee melktanden verloren, maar er groeiden al twee nieuwe. Eén tandje zat los, maar er ontbrak verder niets aan zijn gebit. Ze liet hem gaan.

Hij rende naar de gang en verder naar de buitendeur.

Tegenover de hut was een moestuin, waar hij de vorige dag zijn moeder had geholpen een grote knolraap te oogsten. Een man was bezig landbouwgerei in te laden in een oude houten kar met lompe wielen, die elk uit een stuk hout waren vervaardigd. Links, wat verder naar de rivier, was een klein badhuis. Het was daar drie jaar geleden gebouwd en niet bestemd voor de dorpelingen, die over een groter badhuis beschikten, maar voor de voorouders. Kiy wist dat de doden, net als de levende mensen, graag een stoombad namen, ook al kon je hen niet echt zien. En zoals iedereen hem ondanks zijn jonge leeftijd duidelijk had gemaakt: de voorouders werden heel boos als ze ergens niet aan mee mochten doen.

‘Jij zou toch ook niet willen dat de mensen jou vergeten als je dood bent, nietwaar?’ had een van zijn vaders vrouwen hem gevraagd. Kiy dacht dat hij inderdaad niet vergeten wilde worden en niet afgesloten wilde raken van de hechte gemeenschap in het dorp.

Hij wist dat de doden er waren en naar hem keken, zoals hij ook wist dat in de grond, in een hoek van de schuur voor het huis van de dorpsoudste, klein en verschrompeld de *domovoi* leefde, de grootvader van zijn vader, wiens geest gezag had over alles wat er in het dorp gebeurde.

Hij stapte naar buiten. Niets te zien. Vervolgens keek hij om zich heen: de badhuizen, de hutten, alles was hetzelfde en nergens was een spoor van het berenjong. Kiy’s gezicht betrok; hij kon het amper geloven. Had hij Mal en de oude man niet voorbij zien komen in de nacht?

De man bij de kar, een broer van een van zijn stiefmoeders, keek naar hem om.

‘Waar zoek je naar, kleine jongen?’

‘Nergens naar, oom.’ Hij wist dat hij niets moest zeggen.

Hij voelde zijn maag ineenkrimpen en de heldere ochtendhemel leek opeens grauw. Hij wou dat hij warme tranen van opluchting kon huilen, maar aangezien Mal hem geheimhouding had laten zweren, beet hij in plaats daarvan op zijn lip en keerde bedrukt terug naar de hut.

Binnen schold zijn grootmoeder ergens om naar de andere vrouwen, maar daar was hij wel aan gewend. Hij zag de tamboerijn van zijn moeder, met die mooie rode kleur, in een hoek hangen. Hij vond de kleur

prachtig, want die was warm en vriendelijk. En het was vanzelfsprekend dat hij zo dacht, want in de Slavische taal wordt hetzelfde woord gebruikt voor zowel 'rood' als 'mooi'. Hij keek naar het gezicht van zijn grootmoeder, hoe groot haar wangen waren; ze deden hem aan twee zijden spek denken. Ze zag dat hij haar aanstarede en ze keek verwijtend terug, zwijgend, zodat zijn moeder zou begrijpen dat hij stoorde.

'Ga naar buiten, Kleine Kiy,' zei zijn moeder tactvol.

Toen hij weer naar buiten stapte zag hij Mal.

Het was geen goede nacht geweest voor Mal. Samen met een van de oudere jagers had hij in het bos een val gezet voor het berenjong en hij zou het ook gevangen hebben als hij niet op het laatste moment een verkeerde beweging had gemaakt waardoor hij door de woedende moederbeer verjaagd was. Mal kreeg een kleur als hij er weer aan dacht.

Hij had zich voorgenomen deze dag te helpen met hooien, om de aandacht van de oudste te trekken met zijn vlijt en om moeilijke gesprekken met Kiy te vermijden.

Het kwam niet in de kleine jongen op dat zijn oom haastig de hut in liep om hem te ontfopen. Kiy rende naar hem toe en keek vol verwachting op.

Mal keek schuldbewust naar links en naar rechts. Gelukkig was er nu niemand bij de kar en ze waren alleen.

'Heb je hem meegebracht? Waar is hij?' riep Kiy. Nu hij zijn oom zag kreeg hij weer nieuwe hoop.

Mal aarzelde.

'Hij is in het bos,' zei hij ontwijkend.

'Wanneer breng je hem dan hierheen? Vandaag nog?' Kiy's ogen schitterden van opwinding.

'Spoedig, wanneer de winter komt.'

Het gezicht van de kleine jongen betrok en hij keek teleurgesteld en niet-begrijpend. Winter? De winter leek wel een half mensenleven weg.

'Waarom?'

Mal dacht even na. 'Ik had hem te pakken. Hij liep naast me, met een touw om zijn nek, Kleine Kiy. Maar toen voerde de wind hem weg. Ik kon er niets aan doen.'

'De wind?' Kiy's mond viel open. Hij wist dat de wind de oudste van alle goden was. Zijn oom had hem vaak verteld: 'De zon is groot, Kiy, maar de wind is ouder en groter.' De wind blies overdag, maar ook 's nachts, als de zon verdwenen was. De wind blies wanneer hij wilde, over de eindeloze vlakke.

‘Waar is hij nu?’

‘Ver weg, in het bos.’

Kiy keek diep teleurgesteld.

‘Maar de sneeuwvrouwen zullen hem terugbrengen,’ zei zijn oom troostend. ‘Wacht maar af.’

Waarom moest hij liegen? Mal keek neer op zijn kleine neefje, vol goed vertrouwen, en hij wist het best. Het was om dezelfde reden dat hij bij de twee oude mannen woonde en de dorpsoudste trotseerde. Het was omdat de anderen hem verachtten en, erger nog, omdat hij zich schaamde over zichzelf. Ik ben dom en waardeloos, dacht hij. Ja, en lui ook. Hij had zich voorgenomen deze dag hard te werken op de akker, maar nu wilde hij liever naar het bos en de waarheid van zijn slechte karakter ontvluchten. Mal voelde dat zijn vastberadenheid snel verminderde.

Toch was er misschien nog hoop.

‘Ik weet wel waar de wind hem verborgen houdt,’ zei hij.

‘Echt waar? Hoe weet je dat?’ Kiy’s gezicht verhelderde. ‘Zeg het dan?’

‘Diep in het bos, in het land van Drie-keer-Negen.’

‘Kun je daar naartoe?’

‘Alleen als je de weg kent.’

‘En ken je die weg?’ Een jager zoals zijn oom zou zeker de weg kennen, zelfs naar de betoverde streken. ‘Waar is het dan?’ wilde Kiy weten.

Mal grinnikte. ‘Naar het oosten. Heel ver naar het oosten. Maar ik kan er in een dagreis zijn,’ pochte hij. En even geloofde hij dat zelf.

‘Wil je hem dan gaan halen?’ smeekte de kleine jongen.

‘Misschien doe ik dat wel, ooit.’ Mal keek ernstig. ‘Maar dat is ons geheim. Geen woord erover tegen de anderen.’

Kiy knikte.

Mal liep verder, blij dat hij zich uit de ongemakkelijke situatie had gered. Misschien zou hij binnen enkele dagen weer een val voor het berenjong zetten. Hij wilde de kleine jongen niet teleurstellen, omdat die hem vertrouwde. Hij zou wel iets bedenken.

Mal voelde zich beter. Hij zou vandaag op het veld gaan werken.

Kiy keek hem bedremmeld en peinzend na. Hij had de vrouwen horen lachen om zijn oom Mal. En de mannen vervloekten hem. Hij wist dat ze hem Luiebotten noemden. Zou het dan toch waar zijn dat Mal niet te vertrouwen was? Kiy keek op naar de blauwe hemel en vroeg zich af wat hij nu zou doen.

De rij vrouwen spreidde zich op de gouden akker uit in een brede V, als een zwerm zwaluwen aan de zomerse hemel.

In het midden, waar twee rijen vrouwen bijeenkwamen, bewoog de zware gestalte van Lebeds schoonmoeder. De vrouw van de oudste was de afgelopen winter gestorven, en nu was zij de oudste vrouw in de gemeenschap.

Het was een warme dag. Ze hadden al enkele uren gewerkt en nu was het bijna middag. Voor dit werk droegen de vrouwen alleen een eenvoudige linnen schort en vormeloze schoenen, gemaakt van boombast. Ze hadden allemaal een sikkkel.

Terwijl ze langzaam over de langgerekte akker met rogge vorderden werd er gezongen. Eerst zong de oudste vrouw een regel en dan vulden de anderen achter haar het lied aan, zingend met hoge, nasale stemmen die soms schel en soms klaaglijk klonken.

Lebed was erg bezweet, maar ze voelde zich prettig zoals ze werkend in een gestaag ritme in de zon werkte. Hoewel ze soms onaardig tegen haar deden waren alle andere vrouwen verwant met haar: een andere echtgenote, de zuster van een echtgenote, de zusters van haar eigen man en hun dochters, nichten en tantes. Voor elk van hen bestond een benaming die duidelijk aangaf hoe de verwantschap lag en de erbij behorende graad van eerbied, al werd daar gewoonlijk een verkleinwoord aan toegevoegd, zoals alle Slaven graag doen, waardoor de benaming een liefkozende klank krijgt. 'Kleine moeder', 'kleine nicht', hoe zou iemand anders tot een menselijk wezen kunnen spreken, hier op deze onmetelijke en eindeloze vlakke?

Dit was haar volk. Ze mochten haar dan Mordviniaan noemen, ze hoorde toch bij de anderen. Dit was de gemeenschap, de *rod* zoals het volk in het zuiden dat noemde, of de *mir*, verder naar het noorden. Het land en het dorp waren van hen allemaal, alleen de huishoudelijke bezittingen van een man waren zijn eigendom en de stem van de dorpsoudste was wet.

Nu riep haar schoonmoeder de andere vrouwen en moedigde hen aan met zachte, liefkozende namen.

'Kom, mijn dochters, mijn zwanen,' riep ze. 'Laten we gaan rapen.' Zelfs Lebed wenkte ze vriendelijk met: 'Kom, mijn kleine zwaan.'

In zekere zin hield Lebed ook van haar. 'Eet wat er gekookt is en luister naar wat er gezegd wordt,' hield de oudere vrouw haar altijd streng voor. Maar afgezien van haar woede-uitbarstingen kon ze soms ook wel vriendelijk zijn.

Lebed keek over de akker. In de verte, een paar honderd meter verderop, waren haar echtgenoot en de andere mannen bezig hooi op karren te

laden. Haar broer werkte daar ook. Aan de zijkant van het veld rustten de oudste drie vrouwen uit. Ze keek of ze Kiy ergens zag. Hij had even eerder bij de drie vrouwen gezeten, maar misschien was hij bij de mannen gaan kijken.

*‘De gouden zon staat aan de hemelboog
Vochtige Moeder Aarde wordt nooit droog.’*

De vrouwen zongen en zwaaiden met hun sikkels, en weer bukten ze zich, als in gebed voor de grootste godin die hen allen voedde: Vochtige Moeder Aarde.

De grote godin van de Slaven nam haar mooiste gedaante aan in dat gebied. Het gehucht lag namelijk aan de rand van de vruchtbaarste streken in de wijde vlakte: de zwarte aarde.

Op de Euraziatische vlakte kon niets de vergelijking daarmee doorstaan.

In het noorden, onder de toendra, was de bodem veenachtig met schrale klei, slechte grond om te worden bebouwd. Dichterbij, in de wouden, waren de zandige *podzol*-bodems, grijs onder de lootbossen en bruiner onder de bossen verder naar het zuiden. Deze bodem leverde ook een schrale oogst op, maar verder naar de steppegordel was de aarde heel anders. Dit was de zwarte aarde, de *tsjernozem*, glanzend, zacht en dik, rijk als honing. En deze aarde strekte zich uit, honderden kilometers ver, van de westelijke kusten bij de Zwarte Zee naar het oosten, voorbij de Wolga tot ver in Siberië. De Slaven die aan de bosrand woonden hoefden alleen een stuk akker kaal te maken, waarna men er voortdurend kon oogsten; op deze rijke grond konden gewassen vele jaren na elkaar worden geoogst voordat de bodem uitgeput raakte. Dan bleven de akkers braak liggen en raakten overwoekerd met gras, terwijl een andere akker werd bewerkt. Het was een primitieve en verkwistende manier van landbouw, maar op de *tsjernozem* kon een dorpsgemeenschap lang in leven blijven zonder dat men moest verhuizen naar nieuwe vruchtbare gebieden. En wie zou zich druk maken over verkwisting: de vlakte en de bossen waren toch onbegrensd?

Toen de vrouwen tussen twee liederen zwegen zagen ze Mal naar hen toe komen. Zijn gezicht was rood en bezweet.

‘Daar komt Luiebotten, op zoek naar nog wat werk,’ riep een van de vrouwen spottend. Zelfs haar schoonmoeder lachte en Lebed moest onwillekeurig glimlachen. Aan de schuldbevuste uitdrukking op Mals ge-

zicht was duidelijk te zien dat hij was weggeslopen met een of ander smoesje, omdat hij wilde uitrusten. Lebed was alleen verbaasd dat haar zoontje niet bij hem was.

‘Waar is kleine Kiy?’ vroeg ze.

‘Weet ik niet. Ik heb hem vanochtend nog niet gezien.’

Ze fronste. Waar kon de jongen zijn? Ze keek om en riep naar haar schoonmoeder.

‘Mag ik gaan kijken waar kleine Kiy ergens zit? Hij is weggeslopen.’

De forse vrouw keek onverstoorbaar op naar Lebed en haar nietsnut van een broer. Toen schudde ze haar hoofd. Er moest nog veel werk worden gedaan. ‘Ga jij maar aan de oude vrouwen daar vragen waar dat joch ergens is,’ zei ze tegen Mal.

‘Goed,’ zei hij inschikkelijk en hij kuierde naar de rand van de akker.

Mal vond het altijd leuk om het leven van verschillende dorpelingen met elkaar te vergelijken. De mannen hadden een spannender leven, al was het korter. Een man werd sterk, of hij nu dik of mager was, en als zijn krachten verminderden stierf hij meestal plotseling. Maar bij vrouwen was het anders. Eerst bloeiden ze op, met een lichte huid, slank en sierlijk als een hert, en dan werden ze zonder uitzondering allemaal dikker. Eerst bij de heupen, zoals bij zijn zuster ook het geval was, dan bij het middenrif en de benen. En ze werden altijd plomper en ronder, gebruind door de zon, als een peer of een appel, jaar na jaar, tot ze een massieve gestalte hadden zoals Lebeds schoonmoeder. Daarna begonnen de vrouwen, nog steeds met hun ronde vormen, geleidelijk aan te krimpen, tot ze op hoge leeftijd zo gerimpeld waren als de bruine pit in een noot. Zo bracht de *baboesjka* met haar rimpelige verweerde gezicht en helderblauwe ogen haar laatste jaren door, als een afgevalen kastanje, en zonk dan weg in de grond. Dat was het patroon voor alle vrouwen. Ook zijn zuster Lebed zou die levensweg tot het einde volgen. Als hij naar een oude *baboesjka* keek voelde hij altijd een opwelling van genegenheid.

Er zaten drie *baboesjki* aan de rand van de akker. Met een vriendelijke glimlach sprak hij hen aan.

Lebed zag hem praten en ze vroeg zich af waarom het zo lang duurde. Eindelijk keerde hij grijnzend terug.

‘Ze zijn al oud,’ legde hij uit, ‘en een beetje verward. De een zegt dat Kiy met de andere kinderen is teruggegaan naar het dorp, de tweede meende dat hij naar de rivier was gelopen, en de derde dacht dat hij naar het bos ging.’

Ze zuchtte. Ze kon zich niet voorstellen waarom Kiy naar het bos was

gegaan en ze betwijfelde dat hij naar de oever was gelopen. De andere kinderen waren weer in de hut en een van de meisjes lette op hen. Waarschijnlijk was Kiy daar ook.

‘Ga eens kijken of hij in het dorp is,’ vroeg ze aan Mal. En aangezien dat beter was dan werken, deed hij meteen wat ze had gevraagd.

De vrouwen zongen weer tijdens het werk. Lebed hield van het lied, want al klonk het traag en klaaglijk, de melodie was prachtig en het leidde haar bezorgde gedachten af.

*‘Boer, je zult sterven
Ploeg je stukje aarde
Water noch vuur
Zal een troost zijn
In je laatste uur
En evenmin is de wind
Dan nog je vriend.*

*In de aarde
Is je einde
Laat die aarde
Zijn je vriend.’*

De lange rij vrouwen bewoog langzaam naar voren, steeds stilhoudend om de rijpe aren af te snijden. Overal op de akker klonk het zachte, ruisende geluid van de sikkels die de bruine halmen afsneden. Er hing een zoetige geur boven het veld, en Lebed had zoals wel vaker een half tevreden, half weemoedig gevoel, alsof een deel van haar verloren was en niet kon ontkomen aan dit trage, harde bestaan op de eindeloze vlakke. Half weemoedig omdat ze hier voor eeuwig gevangen was, en half tevreden omdat ze te midden van de anderen was. Zoals haar leven verliep, zo moest het toch zijn?

Er verstreek enige tijd voordat Mal terugkeerde. Op zijn gezicht was nog altijd de schaapachtige grijns, maar ze meende toch iets van ongerustheid te zien.

‘Was hij er niet?’

‘Nee, ze hebben hem niet gezien.’

Dat was vreemd. Ze had verondersteld dat Kiy bij de anderen was. Nu werd ook zij ongerust. Weer riep ze naar haar schoonmoeder.

‘Kleine Kiy is niet thuis. Laat me hem gaan zoeken.’

Maar de oudere vrouw keek haar alleen schamper aan.

‘Kinderen zijn zo vaak weg. Hij komt heus wel weer terug.’ En ze voegde er wat venijniger aan toe: ‘Laat je broer maar naar hem gaan zoeken. Hij heeft toch niets beters te doen.’

Lebed boog teleurgesteld haar hoofd.

‘Ga naar de rivier, Mal, en kijk of hij daar ergens is,’ zei ze. Nu liep hij sneller weg.

Het werk vorderde gestaag. Spoedig zou het tijd zijn om te rusten. Ze had zo’n vermoeden dat haar schoonmoeder hen wat langer aan het werk hield, als excuus voor het feit dat ze geen toestemming had gegeven hem te gaan zoeken. Ze keek op van haar werk naar de horizon, die leek te spotten en haar even bits als haar schoonmoeder in herinnering leek te brengen: ‘Je kunt niets doen – de goden hebben alles al voorbestemd, zoals het moet zijn.’ Weer bukte ze zich.

Mal keerde al na enkele minuten terug. Hij keek bezorgd.

‘Hij is niet naar de rivier gegaan.’

‘Hoe weet je dat?’

Mal had de oude man ontmoet met wie hij op jacht ging en die had tegen hem gezegd dat hij al de hele ochtend op de oever was. De oude man zou Kiy zeker gezien hebben als hij daar was geweest.

Lebed voelde een steek van angst.

‘Ik denk dat hij naar het bos is gegaan,’ zei Mal.

Het bos. Kiy was daar nooit alleen geweest, want ze was altijd met hem meegegaan. Ze keek haar broer geschrokken aan.

‘Waarom?’

Mal leek slecht op zijn gemak.

‘Dat weet ik niet.’

Het was duidelijk dat hij loog, maar ze wist dat het niet verstandig was hem nader aan de tand te voelen.

‘Welke kant kan hij op gegaan zijn?’

Mal dacht na. Hij herinnerde zich wat hij dom genoeg tegen de kleine jongen had gezegd: naar het oosten, ver naar het oosten, maar ik kan er in een dagreis zijn.

‘Ik denk dat hij naar het oosten is gelopen.’ Mal bloosde. ‘Waarheen weet ik niet.’

Lebed keek hem woedend aan.

‘Hier, pak aan!’ Ze duwde de sikkels in zijn hand. ‘Aan het werk,’ beval ze.

‘Maar dat is vrouwenwerk!’ protesteerde hij.

‘Aan het werk, ezel!’ schold ze en ze beende met grote passen naar haar schoonmoeder. De andere vrouwen barstten in lachen uit toen ze het tafereel zagen. ‘Laat me naar kleine Kiy gaan zoeken,’ smeekte ze weer, ‘mijn broer heeft hem naar het bos gestuurd.’

Eerst keek haar schoonmoeder haar niet aan, maar staarde over de akker. De mannen hadden hun werk onderbroken en een paar, ook de man van Lebed en de dorpsoudste, liepen in hun richting.

‘Tijd om te rusten,’ kondigde ze aan en daarna zei ze kortaf tegen Lebed: ‘Je kunt gaan.’

Toen haar man en de oudste bij haar stonden vertelde Lebed in het kort wat er was gebeurd. De dorpsoudste was een grote man met een grijze baard. Hij had een ongeduldige blik in zijn ogen en leek niet erg geïnteresseerd. Maar op het vriendelijke gezicht van haar man verscheen een bezorgde uitdrukking. Hij keek de oudste aan.

‘Zal ik ook gaan zoeken?’

‘Die jongen komt heus wel terug. Zo ver zal hij niet weggelopen zijn. Laat haar maar gaan zoeken.’ De man zei het op verveelde toon.

Ze zag de opluchting op het gezicht van haar man. Ze begreep het. Hij had nog andere vrouwen en kinderen over wie hij zich zorgen kon maken.

‘Ik ga nu,’ zei ze zacht.

‘Als je niet terug bent als we weer aan het werk gaan kom ik je achterna,’ beloofde hij met een glimlach.

Ze knikte en liep weg.

Het was aangenaam en vertrouwd in het bos. Aan de stralend blauwe hemel gleden grote witte wolken traag voorbij, glanzend in de ochtendzon. De wolken kwamen uit het oosten, over het groene woud, van wie weet welke verre steppen. Aan de rand van het bos, waar de kleine jongen liep, streek de wind zacht over het hoge gras, zodat het fluisterde. Een stuk of zes koeien graasden in de schaduw.

Het was al een tijdje geleden dat Kiy ongemerkt was weggelopen bij de oude vrouwen. Nu liep hij opgewekt over het vertrouwde pad dat steeds verder het bos in leidde. Hij was zich van geen gevaar bewust.

De hele morgen moest hij aan het berenjong denken. Oom Mal wist waar het dier ergens was: in het betoverde koninkrijk, ver naar het oosten. Maar hij had toch ook gezegd dat het in een dagreis te bereiken was? Toch, zo jong als hij was, wist Kiy dat zijn oom daar nooit naartoe zou gaan. En hoe meer hij daarover nadacht, des te zekerder wist hij wat hem te doen stond.

Naarmate het warmer werd in de loop van de lange ochtend begon de akker waar de vrouwen aan het werk waren te zinderen in de hitte. Kiy had heen en weer gelopen zonder een bepaald doel, tot hij in een soort roes raakte en door een onzichtbare hand naar het bos werd geleid.

Hij kende de weg. Oost betekende weg van de rivier, langs het pad waar zijn moeder en de vrouwen paddenstoelen zochten. Aan het einde van de zomer zouden ze daar ook bessen plukken. Het oosten was waar de witte wolken vandaan kwamen.

Hij wist niet hoe ver het was, maar als zijn oom daar in een dag kon zijn, kon hij het ook.

Of misschien in twee dagen, dacht hij vol zelfvertrouwen.

En zo, gekleed in een wit hemd met een buikriem, aan zijn voeten de schoenen van berkenbast en in zijn hand nog een halm die hij op de akker had geplukt, liep de kleine jongen met een dromerige zelfverzekerdheid over het bospad.

Het was bijna een halve kilometer naar de plek waar de vrouwen paddenstoelen plukten. Daar groeiden meer dan twaalf verschillende soorten, verscholen in de schaduw, en hij glimlachte tevreden toen hij daar aankwam. Hij was nooit voorbij deze plek geweest, maar hij liep dapper verder.

Het smalle pad volgde een helling naar beneden, soms over een tapijt van dennennaalden, soms over boomwortels waaraan geknaagd was, en dan weer omhoog. Hij zag dat hier minder dennenbomen groeiden, tussen de eiken en de berken, maar er waren wel meer essen te zien. Eekhoorns keken vanuit de bomen argwanend op hem neer. Eentje zat er op het pad en leek weg te willen vluchten, maar bleef toch zitten, kauwend op een bolster. Het kreupelhout werd minder dicht, en overal was het rustig. Het pad was hier met gras begroeid. Na enkele honderden meters boog het naar rechts af en dan weer naar links. De dennenbomen stonden dicht bij elkaar.

Kleine Kiy was tevreden. Hij was opgewonden door het avontuur en de gedachte naar een onbekend gebied te lopen.

Toen hij nog een kilometer verder had gewandeld, werd het pad smaller tussen de bomen. Hij liep dapper verder, maar de bomen stonden hier steeds dicht op elkaar. Opeens rook hij een zurige veenlucht en vlak naast zich zag hij een donkere poel.

De poel was niet erg groot, ongeveer drie meter breed en tien meter lang. Het oppervlak was roerloos, beschermd door de bomen die er dicht omheen oprezen. Terwijl hij stond te kijken bracht een windvlaag een

rimpeling op het water. De rimpeling kwam in zijn richting en eindigde zonder geluid tegen de donkere oever en de hompen veen.

Hij wist wat dat betekende. Hij tuurde naar het water en keek toen op zijn hoede om zich heen.

In de stille poel loeren de duivels.

Dat zeiden de grote mensen in het dorp. Ze waren er zeker van dat daar waternimfen – *roesalki* – huisden, en als je niet voorzichtig was kwamen ze tevoorschijn om je dood te kietelen. ‘Dus laat een *roesalka* je nooit grijpen, kleine Kiy,’ had zijn moeder lachend gewaarschuwd. ‘Jij kunt zo slecht tegen kietelen dat je er snel bent geweest!’

Terwijl hij nauwlettend naar het wateroppervlak keek liep de kleine jongen om de gevaarlijke poel heen en hij was blij toen het pad weer verder voerde. De bomen groeiden hier wat minder dicht op elkaar en er waren meer eiken. Het pad slingerde zich tussen de bomen door en hij kwam bij een grote open plek. Het hoge gras bewoog traag in de wind. Rechts stonden enkele zilverberken. Kiy bleef staan.

Wat was het hier stil. De blauwe hemel was leeg. In welke richting moest hij verder?

Het oosten lag recht voor hem. Hij begon weer te lopen.

Voor het eerst wenste hij dat hij niet alleen was. Hij keek over de open plek. Misschien, hoopte hij, zou zijn moeder plotseling verschijnen. Het leek zo vanzelfsprekend dat ze er zou zijn, omdat hij daar ook was. Maar hij zag haar niet.

Hij ging weer verder en liep ongeveer tien minuten tussen de bomen door. Er was geen pad meer en het korte gras onder de berken was niet betreden door mens of dier. Het bos was vreemd verlaten. Hij bleef onzeker staan. Moest hij teruggaan? De vertrouwde akker en de rivier leken nu heel ver weg. Opeens wilde hij terug, maar toen herinnerde hij zich de stille verborgen poel, met de *roesalki* die daar op hem loerden.

De bomen stonden dichter op elkaar, hoog en beangstigend; het daglicht werd afgeschermd, zodat hij maar kleine stukjes van de hemel kon zien tussen het bladerdek, alsof de blauwe hemelschaal in duizend scherven was gebroken. Hij keek op en weer aarzelde hij. Maar hoe moest het dan met het berenjong? Hij wilde niet opgeven. De kleine jongen beet op zijn lip en liep verder.

Toen meende hij een stem te horen.

‘Kleine Kiy...!’ De kreet van zijn moeder echode zacht tussen de bo-

men. ‘Kiy, mijn kleine jongen!’ Ze had hem geroepen. Een glimlach verhelderde zijn gezicht en hij keerde zich vol verwachting om.

Maar ze was er niet. Hij luisterde en riep haar, om daarna weer ingespanssen te luisteren.

Alleen de stilte. Het was alsof hij zijn moeders stem nooit had gehoord. Een windvlaag deed de bladeren ruisen en enkele takken bewogen krekend. Was die stem alleen de wind geweest? Of probeerden de *roesalki* uit de poel hem te lokken?

Met een bedrukt gezicht liep hij verder.

Soms viel een zonnestraal door de bladeren op zijn blonde haar, terwijl hij zich een weg zocht tussen de hoge bomen. En af en toe kreeg hij het gevoel dat er vreemde ogen naar hem keken, ogen van stille gestalten, bruin en grijs, loerend tussen de schaduwen. Maar als hij goed keek zag hij niets.

Vijf minuten later kwam er een eind aan zijn wandeling.

Hij was net blijven staan om te zien of er ergens iets bewoog, toen hij opeens een schelle kreet boven hem hoorde. En toen hij verschrikt omkeek stoof er een donkere schim door het kreupelhout.

‘Dat is Baba Jaga!’ riep hij geschrokken uit.

Het was een begrijpelijke gedachte, want elk kind was bang voor Baba Jaga, de heks. Je wist maar nooit wanneer ze je vond als ze in haar vizel door de lucht vloog, haar lange voeten en handen als klauwen uitgestrekt, klaar om kleine jongens en meisjes te grijpen, mee te nemen en te koken. Je wist het nooit. Kiy staarde vol afgrijzen in de richting van de schim.

Maar het was alleen maar een vogel, die wild fladderend tussen de bladeren verdween naar de hogere takken.

De schrik was te veel voor Kiy en hij beefde onbeheerst over zijn hele lichaam. Hij barstte in tranen uit, ging op de grond zitten en riep om zijn moeder, telkens weer. Maar toen er lange en stille minuten verstreken waren zonder dat er iets bewoog huilde hij niet meer en kalmeerde.

Het was alleen maar een vogel. Wat had zijn oom hem vaak verteld? *De jager heeft niets te vrezen in het bos, kleine Kiy, als hij maar voorzichtig is. Alleen vrouwen en kinderen zijn bang in het bos.* Langzaam kwam hij overeind en aarzelend begon hij weer voorzichtig door het donkere bos te lopen.

Het duurde niet lang voordat hij merkte dat links een ander landschap begon, waar het bos minder dicht was en het daglicht gemakkelijker kon doordringen. Er leek een gouden gloed over de aarde te liggen en omdat hij daardoor aangetrokken werd liep hij in die richting.

Het was daar ook warmer. De bomen waren minder hoog. Tussen de stammen groeiden weelderig gras en struiken, en er groeide ook mos. Kiy voelde de warme zon op zijn gezicht, hij hoorde insecten zoemen en even later werd hij door een mug gestoken. Hij kreeg weer nieuwe moed. Voor zijn voeten schoot een groene hagedis snel weg in het gras.

Hij was zo blij met deze omgeving dat hij de eerste minuten niet opmerkte in welke richting hij liep.

Hij wist het zelf niet, maar hij liep inmiddels bijna een uur en het was nu midden op de dag. Hij merkte ook niet dat hij honger en dorst kreeg en evenmin dat hij moe werd, zo groot was zijn opluchting dat hij het donkere bos achter zich had gelaten. Toen hij over zijn schouder keek zag hij het donkere bos niet meer. Hij draaide zich helemaal om en de zonovergoten omgeving kwam hem vreemd onbekend voor. Dichtbij glansden de zilverberken in de zon. Een vogeltje op een tak staarde hem aan, alsof het te warm was om te bewegen, en opeens kreeg Kiy het gevoel in de felle zonnewarmte dat alles om hem heen iets van een droom kreeg. Verderop was het struikgewas dicht en er groeide een scherm van rietstengels.

Toen zag hij het schitterende licht.

Het kwam uit de aarde, onder een verwarde massa wortels vandaan en het scheen fel in zijn ogen, zodat hij moest knipperen. Hij deed een stap naar voren. Nog steeds schitterde het licht, een licht in de grond. Voorzichtig kwam hij nog wat dichterbij en toen hij dat deed vormde zich een gedachte in zijn geest.

Dat licht, vroeg hij zich af, kon dat de weg zijn naar de andere wereld?

Dat was zeker mogelijk. Want het Slavische woord waarmee de mensen de andere wereld aanduidden klonk identiek aan het woord voor 'licht'. En Kiy wist dat de *domovoi* en de andere voorouders ergens onder de grond leefden. Hier was een bijzonder licht, op een geheimzinnige plek, ergens in de grond. Misschien was dit inderdaad de toegang...

Voorzichtig deed hij weer een paar stappen en hij zag dat het licht weerkaatste op een klein, half verborgen stroompje, omdat het zonlicht op het water viel. De beek slingerde door het struikgewas, verdween soms helemaal in een geul, om een paar meter verderop weer tussen het hoge gras te verschijnen. Maar dat het licht werd weerkaatst maakte het niet minder geheimzinnig voor de kleine jongen. Terwijl hij met zijn ogen de waterloop volgde en naar de glanzende berken en het weelderige gras keek, kwam een tweede en nog opwindendere gedachte in hem op. Ik heb het bereikt, dacht hij. Hier moet het zijn. Hij moest bij het gehei-

me koninkrijk zijn gekomen, het rijk van Drie-keer-Negen. Want welke plek kon meer betoverd zijn dan deze?

Verbaasd en nieuwsgierig volgde hij het water, ongeveer vijftig meter door de begroeiing, tot hij bij lage rotsen kwam, waar hij een hazelaar zag. Daar bleef hij staan. Hij raakte de rots aan; de steen was warm, bijna te heet om aan te raken. Opeens kreeg hij dorst en hij aarzelde even om van het magische water te drinken, maar knielde toen in het gras en schepte het kristalheldere vocht met beide handen op. Het smaakte heerlijk fris.

Toen klauterde hij op de rots om beter te kunnen zien waar hij was. Naast hem was een richel. Hij stak zijn hand omhoog om houvast te zoeken.

En voelde hoe zijn vingers zich om een slang klemden.

Hij zou zelf niet kunnen zeggen hoe hij een seconde later wel drie meter bij de rots vandaan was, sidderend van top tot teen. Met zijn hoofd maakte hij schokkende bewegingen, heen en weer, kijkend naar het water, de bomen en de rotsen, om te zien of er nog meer slangen waren die hem dreigden te besluisen. Een grashalm streek langs zijn enkel en hij sprong verschrikt op.

Maar de slang op de rots had zich niet bewogen. Hij zag de staart langs de steen omlaaghangen. Twee lange minuten bleef hij wachten, nog steeds bevend. Niets bewoog op de grond, maar hoog boven zijn hoofd zweefde een buizerd voorbij, met roerloze vleugels en zonder geluid te maken.

Langzaam won zijn nieuwsgierigheid het van zijn angst en de kleine jongen kroop weer naar voren. De slang was dood. Het reptiel lag vreemd verwrongen op de rotsrichel. Helemaal uitgestrekt zou het dier twee, drie keer zo lang zijn. De kop was open gekliefd en uitgehold, en hij vroeg zich af hoe dat was gebeurd. Door een adelaar misschien. Kiy zag dat het een adder was – er leefden verschillende soorten slangen in dat gebied – en al was de slang dood, toch huiverde hij onwillekeurig als hij ernaar keek.

Intussen drong het tot hem door dat er nog iets anders was waardoor hij, ondanks zijn angst, minder beefde en zelfs even moest glimlachen. Ja, dit moest het magische koninkrijk zijn. De slang lag in de schaduw van een struik die vanuit de kloof tussen beide rotsblokken groeide. En de struik was een hazelaar.

‘Nu zal ik dus mijn beer kunnen vinden,’ zei Kiy hardop.

Want de dode slang kon hem een van de grootste geheimen van de wereld vertellen: het geheim van de magische taal.

De magische taal was geluidloos. Alle planten en bomen spraken die taal, evenals de stenen en de rivieren. En dieren soms ook. Het geheim kon op verschillende manieren worden onthuld; dat had niemand minder dan zijn grootmoeder hem verteld: ‘Als je een slang uit het vuur redt, of voorkomt dat een vis wordt gevangen. Of wanneer je varenzaad vindt om middernacht bij de zomerzonnenevende. De derde mogelijkheid is dat je een kikker vindt tijdens het ploegen en die in je mond stopt. De vierde mogelijkheid is dat je een dode slang onder een hazelaar vindt. Dan moet je het dier bakken en het hart opeten.’

Als ik met de dieren en de bomen kan praten, dacht Kiy, zal ik snel weten waar mijn berenjong is.

Tevreden keek hij naar de dode slang, maar hoe moest hij het reptiel bakken? Er was hier geen vuur. Misschien kan ik de slang naar het dorp slepen, dacht hij.

Hij zag dat de slang nog niet lang dood was, en afgezien van de open gekliefde kop leek het beest elk moment weer tot leven te kunnen komen. Nee, dacht hij, ik kan de slang niet mee naar het dorp slepen.

Toen kreeg hij een troostende gedachte en het was alsof hij een breed pad in het bos zag. Ik zal teruggaan en oom Mal halen. Hij zal me helpen en de slang braden.

Dat zou gemakkelijk genoeg zijn. Het leek wel of zijn reis al voorbij was en hij weer veilig thuis was. Opgelucht klauterde hij van de rots en hij liep terug langs het beekje. De omgeving leek minder betoverd, meer vertrouwd toen hij aan de terugweg begon.

Het duurde vijf minuten totdat hij besepte dat hij verdwaald was.

Toen hij van de glanzende poel verder was gelopen tussen de bomen had hij zijn richting bepaald aan de hand van de voorbijrijvende wolken. Maar waarom kwam de omgeving hem dan zo onbekend voor? De bomen werden steeds hoger en stonden dicht op elkaar. Hier en daar stonden struiken en alles zag er heel anders uit dan op de heenweg. Nu zou Kiy zelfs blij zijn als hij de gevaarlijke poel met de loerende *roesalki* zag. Weer keek hij op naar de wolken, maar hij besepte niet dat de wind sinds het middaguur een beetje gedraaid was.

En toen, eindelijk, raakte de kleine jongen langzaam in paniek. Steeds sterker veranderde het vage besef in de zekerheid dat hij verdwaald was en hij leek omgeven door een akelige kilte. Hij bleef staan, keek naar links en naar rechts en zag alleen eindeloze rijen bomen die zich in elke richting uitstrekten. Hij besepte dat het hopeloos was.

Er was geen uitweg.

Hij riep en hij schreeuwde om zijn moeder, wel vier, vijf keer. Maar zijn kreten gingen verloren in het bos. Het was alsof de dag zelf hem in de val had gelokt, hem opsloot in het bos onder de oneindige blauwe hemel en nu spottend op hem neerkeek. Misschien zou hij nooit meer thuiskomen. Vlak bij hem lag een omgevallen boom en hij ging naast de stam zitten. Golven van verdriet kwamen over hem heen toen hij daar tegen de boomstam leunde, te moedeloos om verder te lopen. Hij begon te huilen.

Twee keer riep hij weer om hulp, maar er kwam geen antwoord. Naast hem groeide een grote paddenstoel. Hij stak zijn hand uit en streefde over de zachte hoed, zoekend naar troost en zachtjes huilend. Zo verstreken verscheidene minuten, totdat hij het warm kreeg van het huilen en zijn betraande oogleden zwaar werden. Zijn hoofd zakte langzaam naar voren, tot zijn kin op zijn borst rustte.

Eerst vroeg hij zich verbaasd af of hij droomde toen hij de kleine beer zag.

Het dier was kennelijk weg gedwaald van zijn moeder en liep onhandig, bijna struikelend over zijn grote poten in de haast haar weer in te halen. Het berenjong kwam dicht bij de plek waar Kiy half in slaap was gesukkeld.

Kiy wreef in zijn ogen, krabbelde overeind en kneep in zijn arm om er zeker van te zijn dat hij wakker was, en keek het dier na. Zou hij dan toch het berenjong hebben gevonden? Hij kon het zelf nauwelijks geloven. Het dier was nog te zien, scharrelend in de richting van een bruine gestalte die zijn moeder moest zijn en die ongeveer honderd meter verderop liep. De bruine vorm verdween achter een boom.

Kiy vergat alles en zette de achtervolging in. Hij had maar één gedachte: ik moet zien in welke richting ze lopen. Opgewonden en zo snel hij kon rennen volgde hij de dieren.

Ze gingen hem voor door het bos, over een open plek en weer verder tussen de bomen.

Opeens zag Kiy een helderrood, zilver- en goudkleurig licht in de lage takken van een boom. Wat kon dat zijn?

Plotseling drong het tot hem door wat het was. Wat leefde er in de bomen, met zulke glanzende kleuren? Wat bewaakte de waardevolle dingen waar de mensen, en ongetwijfeld ook het berenjong, naar zochten? Wat anders dan het zeldzaamste en mooiste van alle wezens in het bos?

Dat kon alleen een vuurvogel zijn.

De vuurvogel had veren in allerlei kleuren die glinsterden en sprankelden, zelfs in het donker. Als je ongemerkt dicht bij zijn staart kon komen en een van de lange veren bemachtigde, kon je alles krijgen wat je maar wilde. De vuurvogel betekende warmte en geluk. En Kiy wist wel zeker dat het berenjong nu bij de vuurvogel op hem wachtte. Het leek of het glinsterende licht hem uitnodigend wenkte dichterbij te komen.

Hij liep verder, tot hij nog een meter of tien van het licht verwijderd was. De vuurvogel bleef zitten en straalde licht uit: de vogel wachtte op hem. Met een kreet van vreugde rende Kiy door de berkenhaag naar de open plek.

Het gezicht van de ruiter onder de metalen helm keek hem onbewogen aan. De helm was bezet met verscheidene kleurige edelstenen rond een glanzende kam die schitterde in het zonlicht, bijna zo fel als een vuurvogel. Het gezicht was donker, met een grote adelaarsneus. Zijn lange zwarte haar viel golvend van onder de helm tot op zijn schouders; zijn zwarte, amandelvormige ogen waren kil. Over zijn schouder droeg de ruiter een lange boog.

De kleine jongen stond voor hem, als gebiologeerd. Het paard van de indrukwekkende ruiter was zwart en de leren tuigriemen waren rijk versierd. Het paard graasde eerst in de schaduw van de bomen, maar nu keek het dier traag op naar Kiy.

Het gezicht van de ruiter bleef roerloos.

Toen bewoog zijn arm razendsnel.

Hoog aan de blauwe hemel stond de brandende zon boven het land in de zinderende middag. Een lichte windvlaag deed de gerstearen ruisen, terwijl Lebed de gouden akker verliet. De stoffige geur van gerst drong door tot in het bos. Ze liep langs de bosrand; een veldmuis scharrelde haastig weg en verdween onder een boomwortel.

Misschien was het kind hier dichtbij in de schaduw van de bomen. Lebed liep verder en riep telkens: 'Kiy, mijn kleine kereltje! Kiy, waar ben je?'

De herkauwende koeien keken op, maar kwamen niet in beweging. Aan de andere kant van de akker scheerde een buizerd laag over de boomtoppen, op zoek naar een prooi. Kiy was er niet.

Ze volgde het pad dat naar de plek leidde waar ze altijd paddenstoelen zochten. Midden op de dag was het stil in het bos, evenals op het veld, en de zon drong met schel licht door de bladeren. Weer riep ze: 'Kiy! Kiy, waar ben je?'

Aan een gevlochten touwtje om haar hals hing een kleine talisman, een gans die uit grenenhout was gesneden. Die had ze van haar moeder gekregen. Ze haalde het voorwerp tevoorschijn en kuste het.

Daarna zocht ze op de open plek waar de paddenstoelen groeiden. Maar Kiy was er niet.

Ze liep naar de poel. Zou hij soms in het water zijn gevallen? vroeg ze zich af. Kon hij daar zijn, onzichtbaar door het donkere water? Ze staaarde ernaar, maar ze zag niets drijven en ze stelde zichzelf gerust dat er geen reden was om te denken dat hij in het water was gevallen.

Luid klonk haar stem door het bos.

Ze volgde het pad naar de open plek. Daar riep ze enkele keren kort na elkaar, half verwachtend zijn stem te horen. Veel verder kon hij toch niet zijn?

Ze liep naar het groepje zilverberken aan de andere kant van de open plek, telkens lange tijd wachtend met gebogen hoofd voor het zilveren scherm. De berk was een heilige en welwillende boom die kon helpen wanneer daarom werd gevraagd. Daarna liep ze verder, maar nu volgde ze de bekende weg naar het oosten, niet vermoedend dat haar kind, zich er niet van bewust dat de wind gedraaid was, de baan van de wolken had gevolgd, in een andere richting.

Eén keer zag ze een paar wolven, als grauwe schimmen bij een boom. De dieren keken in haar richting en haar hart sloeg over. Wat kon er gebeurd zijn als Kiy hier had gelopen? Ze hield zichzelf voor dat wolven maar zelden een mens aanvallen en zeker niet in de warme zomer als er voldoende voedsel is.

Terwijl ze verder liep kwamen er beelden in haar op die zich niet meer lieten verdrijven, vage schimmen uit de folklore van haar volk, vogels van vreugde en verdriet, roofvogels. Wel tien minuten was in haar gedachten alleen het beeld van vuur: het vuur in de haard thuis, troost biedend, en vuur in het bos, angstaanjagend. De twee beelden leken over elkaar te vallen, zodat ze die niet meer kon onderscheiden.

Soms leken de bomen vriendelijk en alsof ze haar zoon elk moment wilden teruggeven uit hun stille bescherming, dan weer leken de stammen donker en dreigend. Even, tussen enkele eiken, meende ze zijn stem te horen, klaaglijk weergalmend ergens links van haar, en ze luisterde ingespannen. Ze riep zijn naam en luisterde weer voordat ze verder liep.

Ze dacht aan een leven zonder hem, stelde zich een lege plek naast de haard voor. Hoe zou ze die afschuwelijke leegte ooit kunnen vullen? Haar echtgenoot? Nee. Een ander kind? Ze had gezien dat vrouwen in

het dorp een kind verloren. Ze hadden gehuild en gerouwd, maar daarna hernam het leven zijn loop. Ze hadden weer kinderen gekregen en die ook verloren. Het leven van de *rod* zou altijd voortgaan. Maar wat had ze nu aan die wetenschap? Lebed had vaak de bezorgdheid van een moeder ervaren, maar nooit zoveel angst als nu. De angst knaagde aan haar en bezorgde haar een pijn die nauwelijks te verdragen was.

Kon ze maar vliegen, zoals Baba Jaga de heks, naar het hoogste punt van de hemel en dan neerkijken op alles wat er in het bos en op de steppe bewoog. Kon ze maar een bezwering uitspreken die haar jongen terugbracht.

Zo liep ze verder in de vroege middag en er kwamen twee gedachten in haar op. De eerste was dat het kind nooit veel verder gedwaald kon zijn, dus als Kiy nog leefde moest hij ergens links of rechts van haar zijn, al wist ze niet aan welke kant.

De tweede gedachte was beangstigender.

Niet veel verder naar het oosten hield het bos op en dreigde een ander gevaar: de steppe.

Ze stelde zich voor dat Kiy uit het bos kwam en door het hoge gras liep. Niets zou hem beschermen tegen de brandende zon. Het gras zou zich weer achter hem sluiten, hij zou nooit meer de weg terug kunnen vinden en ze zou hem ook niet kunnen zien. En wat te denken van de dieren daar? Hoewel de kans dat een beer of een wolf een kind in de zomer aanviel in het bos niet groot was, had ze weinig hoop dat hij ongedeerd zou blijven als een adder, een wilde hond of een poolkat zijn pad kruiste.

Ze besloot langs de rand van het bos verder te lopen en hem dan telkens te roepen. Misschien, als hij zo ver was afgedwaald, zou hij moe zijn geworden en uitrusten in de schaduw. Bezorgd versnelde ze haar passen.

Vijf minuten later kwam ze aan de bosrand.

De steppe lag voor haar: een onafzienbare vlakke. De stilte van de zomermiddag strekte zich uit tot aan de horizon en nog verder. De zonnearmte lag zwaar op het land, dat zinderde in de hitte. De eerste honderd meter waren er plekken gras en zegge als aanzet voor de steppe, verdord, maar hier en daar nog groen. Daarachter was het hoge pluimgras, dat zo genoemd werd omdat er in de lente lange pluimen aan groeiden, zo ver het oog reikte. De verbleekte pluimen leken samen te smelten met het gele waas van dor gras, zodat de vlakke met een witte dons laag bedekt scheen. Nog verder weg was de vlakke bruin en dicht bij de horizon werd de kleur lichtpaars. Het leek wel of de felle zon alle levende schepsels in slaap had laten vallen.

Maar dat was niet het geval. Een sprinkhaan kroop rond Lebeds voeten. Rechts van haar vloog een bosleeuwerik op, dapper zingend ondanks de hitte. Lebed zag irissen aan de bosrand, verdord in de zomerse warmte. En voor haar was een groene plek die erop duidde dat daar een kolonie marmotten te midden van het gele gras huisde.

Ze riep verscheidene keren, maar zag of hoorde niets van haar kind. Ze liep naar links, in noordoostelijke richting, langs de rand van het bos. Voor haar en meer naar rechts, ongeveer drie kilometer verder op de steppe, was een duidelijk te onderscheiden heuvel. Het was een *koergan* – een grafheuvel – maar ze wist niet wanneer en door wie die daar was opgeworpen. Haar eigen volk bouwde maar zelden een grafheuvel.

De tijd verstreek en toch leek de *koergan* vreemd genoeg niet dichterbij te komen. De steppe kon het gezicht bedriegen, wist Lebed, maar vandaag leek dat spel sinister en onheilspellend. Ze zag een waterjuffer sierlijk door de lucht bewegen, op weg naar een verscholen nest. Af en toe liep Lebed terug naar de bomen en ze beschreef daarbij een cirkel, op zoek naar kleine Kiy, voordat ze weer op de zinderende steppe kwam.

Eindelijk leek de *koergan* wat dichterbij en op hetzelfde moment kwam ze bij een lage uitloper van het bos die zich uitstrekte op de steppe. Ze begon de bomenrij te volgen.

Het ruiterkamp lag net aan de andere kant van de bomen. Ze zag het toen ze een eind verder had gelopen, op nauwelijks honderd passen afstand.

En ze zag ook dat de ruiters haar kind hadden.

De vijf karren hadden een huif, gemaakt van berkenbast, en stonden in een cirkel, zodat er altijd een beetje schaduw was. De meeste ruiters waren afgestegen en lagen onder de wagens te rusten.

Buiten de kleine kring zaten nog twee mannen in het zadel. De ene ruiter was blond, de ander had donker haar. De donkere strijder sprak tegen de andere man, de leider van de expeditie.

‘Broeder, laten we dat dorp gaan zoeken.’

De blonde keek naar het kind dat zijn bloedbroeder voorzichtig op de hals van het grote zwarte paard had gezet. Het kind, een kleine jongen, was bleek van schrik en keek met grote ogen naar de man.

Het ravenzwarte haar van de bloedbroeder glansde in de zon en was bijna even sluike als de manen van zijn rijdier.

Het dorp waar dit jongetje vandaan kwam kon nooit erg ver zijn.

De ruiters zouden een paar stevige jongemannen en kinderen meene-

men, ondanks de machteloze protesten van de dorpsbewoners. Daarna zouden ze worden getraind als soldaten, niet als slaven, maar als geadopteerde leden van de clan. Twee ruiters, die nu onder de wagens uitrusten, waren ook weggehaald uit een Slavisch dorp toen ze nog klein waren. Een vreemd volk, dacht de ruiter. Ze kennen geen oorlogsgod, maar na een grondige opleiding worden ze uitstekende en dappere strijders. Ongetwijfeld zou de kleine jongen voor hem op het paard op een dag ook in de clan worden opgenomen.

Maar op deze hete middag wilde hij het dorp niet overvallen. 'Ik ben gekomen met een ander doel,' zei hij zacht.

De donkere ruiter boog zijn hoofd. 'Je grootvader leefde niet met de bedoeling om oud te worden,' antwoordde hij ernstig. 'Hij werd niet voor niets het Hert genoemd.'

Dat was het grootste compliment bij de ruiters van de steppe. Voor hen was een oude man eerloos, want dappere mannen sneuvelden in de strijd voordat ze oud werden.

Niet lang voordat de zon haar hoogste punt had bereikt, was de blonde strijder op de top van de eenzame *koergan* gaan staan en had zijn lange zwaard in de aarde gestoken. Dit was namelijk het graf van zijn grootvader, die was gestorven tijdens een schermutseling op deze halfvergeten plek. Vergeten, maar niet door zijn nakomelingen, die met tussenpozen van enkele jaren terugkeerden om hem eer te bewijzen in deze uithoek van de steppe. Het zwaard stond daar in de aarde, het gevest nog net zichtbaar vanaf het ruiterkamp, als een glanzende ijzeren herinnering aan de nobele strijdersclan.

Kiy staarde de ruiter aan. Hij had zulke mannen nooit eerder gezien, maar wel verhalen over hen gehoord. De man op het zwarte paard was zeker een Scyth.

'Als een Scyth je te pakken krijgt,' had zijn vader eens gezegd, 'dan vilt hij je levend en gebruikt je huid als tuigleer.' Kiy keek bezorgd naar de teugels. De kille blik in de ogen van de donkere strijder deed hem het ergste vrezen en hij vermoedde dat ze nu overlegden hoe ze hem aan stukken zouden snijden. Hij beefde. En toch, kijkend naar de blonde ruiter, vroeg hij zich af of er nog hoop was. Want ondanks zijn afschrikwekkende uiterlijk was dit de meest imponerende man die hij ooit had ontmoet.

Anders dan de bloedbroeder van de Scyth had de lange blonde ruiter zijn haren kortgeknipt. De trekken op zijn knappe, ovale gezicht waren regelmatig en verfijnd. Hij keek openhartig en vriendelijk. Maar als zijn fletsblauwe ogen woedend oplichtten was hij ontzagwekkend, zelfs nog

machtiger dan de donkere Scyth. De starende blik van deze ruiterslam was zo angstaanjagend dat verschillende schrijvers in de oudheid er melding van hadden gemaakt.

Hij was een Alan, de grootste van alle Sarmatische stammen, en de machtige clan waartoe hij behoorde trotseerde alle andere. De leden noemden zichzelf 'licht' of 'stralend'.

Sinds mensenheugenis waren er ruiters uit het oosten gekomen, uit de Aziatische landen voorbij de hoge bergketen die de Euraziatische vlakte in het zuiden begrensd. Ze waren gekomen over de bergpassen ten noorden van India en Perzië, en door de heilige lage heuvels die uitliepen naar de uitgestrekte vlakte. Ze waren uit de woestijn gekomen, rond de Kaspische Zee, over de rivier de Wolga en dan verder naar de rijke steppe ten noorden van de Zwarte Zee, naar de stroomgebieden van de Dnjepr en de Don. Ze waren zelfs doorgedrongen in het oostelijke gebied rond de Middellandse Zee en tot in de Balkan. Eerst, in de verre oudheid, kwamen de Cimmerianen, een ruitervolk uit de IJzertijd. Omstreeks 600 voor Christus volgden de Scythen, een Indo-Europees volk met Mongools bloed dat een Iraanse taal sprak. Daarna, rond 200 voor Christus, trok een machtiger volk, de overheersende Sarmatianen, over de vlakte en drong de Scythen terug tot een kleiner gebied.

Ze kwamen uit het oosten, deze strijdersclans met hun aanzienlijke vorsten. Ze gaven een Iraanse naam – Don betekent water – aan rivieren zoals de Don, de Dnjepr en zelfs aan de meer westelijk stromende Donau. Het waren nomadische krijgers uit het steppegebied.

Vanaf de Zwarte Zee tot aan de rand van het bos vreesden en bewonderden de Slaven de stralende Alans. Sommige Slavische stammen werkten voor hen, andere betaalden schatting. Ze heersten over een heel groot gebied: in hun heroïsche legenden reden ze te paard van het land van de warme zon tot aan het land van de zonsondergang.

De Alan keek naar de hemel. De middag was nog heet, maar het zou niet lang duren voordat de mannen onder de wagens weer ontwaakten en dan werd het tijd om verder te trekken.

'We keren vandaag terug,' zei de man kalm. 'Je hebt de jongen.'

Kiy kon zijn ogen niet van de grote strijder afwenden. Anders dan zijn Scythische bloedbroeder had de Alan wel stijgbeugels. Hij droeg zachte leren schoenen en een wijde zijden broek. Aan zijn zijde hingen een lang zwaard en een lasso – een geliefd wapen bij zijn volk – en aan zijn been was een dolk met een ring aan de bovenkant bevestigd. Zijn maliënkolder en de gepunte helm waren op een kist bij een van de wagens gebonden,

samen met de twee lange speren die de Alans gebruikten bij hun verwoestende aanvallen. Op zijn wambuis waren kleine open driehoekjes van goud genaaid en om zijn hals droeg hij een gouden torque: een gedraaide halsring van gouddraad, waarvan de uiteinden de vorm van een draak hadden. Over zijn schouders droeg hij een lange wijde mantel, gemaakt van wol en dichtgehouden met een grote speld die bezet was met oosterse edelstenen.

De Scyth was anders gekleed. Kiy voelde de gouden en zilveren ornamenten die op het leren wambuis waren genaaid op zijn rug krassen. Om de donkere arm die hem vasthield zat een armband die was bewerkt met voorstellingen van goden en fantastische dieren. Kiy wist niet dat dit een Grieks sieraad was; hij wist alleen dat het pijn deed aan zijn ogen als het zonlicht erop weerkaatste. De man droeg een kromzwaard waarvan de handgreep was versierd met Griekse motieven.

Maar nog indrukwekkender voor het bevende kind waren de paarden. Hoewel hij maar een deel van het gitzwarte paard onder hem kon zien, voelde hij de grote kracht van het dier. Kiy zat schrijlings bijna op de nek van het paard. En in de ogen van de kleine jongen kon het paard waar de Alan op zat ook wel een god zijn.

Het paard was zilvergrijs, met zwarte manen en een zwarte streep over de rug, en het had een zwarte staart. De Alans noemden deze nobele kleuring 'rijp'. Terwijl hij naar de bewegingen van het sierlijke dier keek, leek het wel of de hoeven de aarde nauwelijks raakten. Zo'n wezen, dacht Kiy, galoppeert niet, het leek te vliegen.

En daar had hij gelijk in, want er bestond geen sneller rijdier in de stam van de Alan. Hij noemde zijn nobele paard Trajanus, naar de Romeinse keizer wiens heldhaftige reputatie zich verspreid had langs de kusten van de Zwarte Zee en die zelfs als een halfgod werd vereerd door de verre Sarmatiërs. Drie keer had Trajanus, het paard van de Alan, het leven van zijn berijder in de strijd gered, dankzij zijn snelle hoeven. Eén keer, toen de Alan gewond raakte, wist het paard te ontkomen aan de vijanden en het was een compliment dat de mannen zeiden: 'Hij houdt meer van Trajanus dan van zijn vrouw.'

Trajanus stond stil, maar de lichte bries over de steppe deed de kleine gouden schijfjes aan zijn hoofdstel bewegen en schitteren in de zon. Op elk schijfje was de *tamga* gegraveerd: het embleem van de clan waar het paard, evenals zijn berijder, deel van uitmaakte. De *tamga* van deze clan was een drietand, een heilig symbool dat boven de haard in de toren van de voorouders hing, honderden kilometers naar het oosten.

De Scyth keek ook naar Trajanus en hij wist nauwelijks een zucht te onderdrukken. Bij zijn volk zou zo'n goddelijke hengst in de *koergan* begraven worden met zijn eigenaar, als die tijdens een veldslag gedood werd. De Alans, mannen van een groots ruitervolk, stelden zich er meestal mee tevreden begraven te worden met het tuig en het zadel van hun paard.

Zijn vader en die van de Alan hadden als huurlingen voor Rome gestreden; daarom waren ze als jongen bloedbroeders van elkaar geworden. Geen enkele band was heiliger dan deze, en bovendien onverbreekelijk. Jarenlang hadden ze samen opgetrokken en zij aan zij gestreden. En als het nodig was zou hij ongetwijfeld bereid zijn voor zijn vriend te sterven.

Maar toen zijn harde ogen voor de zoveelste keer op Trajanus bleven rusten, was er een vreemd dromerige uitdrukking in te lezen. Als hij zijn broer niet was zou ik hem doden, dacht hij, en desnoods wel honderd mannen zoals hij, alleen om dat prachtige paard te bemachtigen. Het paard keek hem trots aan. De Scyth zei hardop: 'Broeder van mij, kan ik niet met twee van jouw mannen het dorp plunderen en dan volgen? Ik zal je morgen tegen zonsondergang weer hebben ingehaald.'

De Alan streelde de hals van zijn paard. 'Vraag me dit niet, broeder,' antwoordde hij.

De Scyth zweeg en leek in gepeins te verzinken. Allebei wisten ze dat de Alan zijn bloedbroeder niets kon weigeren; geen geschenk, geen gunst en geen enkele opoffering kon ooit groot genoeg zijn. Dat was de gewoonte en tegelijk hun grootste eer. Als de Scyth serieus om het paard had gevraagd, zou zijn broeder hem Trajanus hebben gegeven. Maar een bloedbroeder maakte geen misbruik van zijn recht; hij moest ook weten wanneer er niets kan worden gevraagd. Daarom boog de donkere man zijn hoofd en het was alsof hij nooit had geopperd het dorp te plunderen.

Toen keek kleine Kiy over het gras en hij begon te huilen.

Ze kwam naar hem toe, op het heetst van de dag. Het vergeelde gras streek scherp langs haar blote benen.

Lebed wist niet of ze haar zouden doden, maar ze had niets te verliezen. Toen ze naderbij kwam kreeg ze de indruk dat de knappe Alan de leider was, maar ze wist het niet zeker. De twee mannen keken haar onverstoorbaar aan. Zelfs de paarden bleven rustig staan.

Kiy probeerde zich instinctief vrij te worstelen, maar hij merkte dat de arm van de Scyth, die hem zo achteloos in bedwang leek te houden, zo

hard als ijzer was. Maar het kwam niet in zijn kinderlijke geest op dat deze vreemde mannen hem niet zouden vrijlaten nu zijn moeder was gekomen.

Ze riep naar hem: 'Kleine Kiy!'

Hij antwoordde en vroeg zich af waarom de twee ruiters haar negeerden. Lebed keek op naar hun ogen, de donkere van de een en de fletsblauwe van de ander. Beide mannen leken even hardvochtig. De Scyth tastte langzaam naar zijn kromzwaard, maar toen kwam zijn hand weer aarzelend tot rust op de manen van zijn paard.

Lebed was nog tien passen van de twee ruiters verwijderd. Ze zag de uitdrukking op Kiy's gezicht en begreep hem: eerst was haar zoontje blij haar te zien, maar toen keek hij beteuterd omdat hij niet bij haar kon komen. Ze zag ook dat sommige mannen die onder de wagens lagen nieuwsgierig naar haar keken, maar zonder zich te verroeren. Lebed bleef staan; ze sloeg haar armen over elkaar voor haar borst en stond wijdbeens strak naar de twee ruiters te kijken.

Een windvlaag deed het geurige gras golven. De zon brandde op hun hoofd. De helm van de Scyth glansde. Niemand zei iets.

De Alan kende enkele Slavische woorden. Uiteindelijk sprak hij vanaf zijn paard kortaf tegen haar.

'Wat wil je?'

Lebed keek hem niet aan. Ze keek naar haar zoon, op het zwarte paard van de Scyth, en ze antwoordde niet.

'Keer terug naar je dorp. De jongen is nu van ons.'

Ze keek naar de bolle wangen van Kiy, niet naar zijn ogen. Ze keek naar zijn kleine dikke handen, die zich vastklampten aan de manen van het paard. Maar ze bleef zwijgen.

Want stilte is machtiger dan woorden.

De Alan keek haar aan. Wat kon deze vrouw weten van het lot dat de kleine jongen wachtte, voorbij de horizon? Wat kon ze weten van de drukke Griekse en Romeinse zeehavens aan de Zwarte Zee? Van de grijze rotsen op de kusten van die zuidelijke zee? Van de uitlopers van het gebergte, die op grote beren leken die water komen drinken? Wat kon deze armzalige Slavische vrouw weten van de winstgevende graanhandel op de Krim, van de karavanen die naar het oosten trokken, van de met sneeuw bedekte Kaukasus, waar mannen ijzer in smederijen bewerkten bij de hoge bergpassen, of wijn verbouwden op de lage hellingen. Ze had nooit oog in oog gestaan met de grote kudden prachtige paarden die als goden door de bergen dwaalden, of de trotse toren gezien die zijn volk had ge-

bouwd. Al spoedig, over een aantal jaren, zou deze kleine jongen een strijder zijn, en misschien een paard als Trajanus berijden. Dan zou hij een van hen zijn, van de stralende Alans, van wie de Romeinen de geveinsde aanvallen en het schijnbaar terugtrekken in de strijd hadden overgenomen. Had keizer Marcus Aurelius niet kortgeleden zijn pogingen hen te verslaan opgegeven? En waren de Romeinen niet blij geweest met hun steun in de strijd tegen de woeste Parthen?

Er was zoveel te zien en te leren: deze kleine jongen zou misschien de koninkrijken van de Cimmerianen en de Scythen op de Krim bezoeken; hij zou Grieken, Romeinen, Perzen en joodse kolonisten in de havens ontmoeten, Iraanse en Aziatische reizigers uit verre oosterse landen leren kennen. Hij kon roem en aanzien verwerven in de strijd tegen de Perzen in het oosten, of in gevechten met de opstandige Gothen in het noorden. En boven alles zou hij de vrijheid van de machtige steppe ervaren, de opwindende galop, de kameraadschap en verbroedering.

Als Slavische boer kon hij alleen in het bos wonen en schatting betalen, of naar het zuiden trekken en het land bewerken voor zijn overheersers. Maar als hij werd opgenomen in de clan kon hij later leiding geven aan andere strijders.

Met deze gedachten keek hij naar de vrouw die haar kind terug wilde en zei:

‘De jongen is nu van ons.’

Kleine Kiy hoorde deze woorden en keek eerst naar de Alan en toen naar zijn moeder. Hij probeerde te ontdekken of de Alan hem wilde doden. Als dat de bedoeling was, zou dat inmiddels wel gebeurd zijn. Maar wat moest er dan van hem worden? Zou hij zijn moeder ooit terugzien? De scherpe geur van het paard en de tranen die achter zijn ogen prikten leken de hele middag te vullen.

De mannen bij de wagens kwamen in beweging en maakten zich gereed. De Alan liet zijn blik over de steppe dwalen. Lebed bleef op dezelfde plek staan.

De donkere Scyth keek haar onverstoorbaar aan, als een slang. Zijn paard schudde met de manen. Het dorp kon niet ver weg zijn, dacht hij, ernaar verlangend de hutten te plunderen. Maar hij had het twee keer voorgesteld en zijn bloedbroeder wilde er niet van weten. Zijn arm spande zich om de kleine jongen. ‘Laten we gaan, mijn broeder,’ zei hij zacht.

De Alan aarzelde. Waarom deed hij dat? Er was geen reden voor. Maar aangezien het een lange reis zou worden, en omdat de kleine jongen die door zijn bloedbroeder gevangen was genomen op het punt stond aan

een nieuw leven te beginnen, wilde hij met een vriendelijk gebaar de toekijkende moeder geruststellen. Daarom kwam hij dichterbij, haalde een kleine amulet van zijn borst en hing die om de hals van de jongen. Het was een talisman van de magische vogel Simrug, wiens ogen verschillende kanten op kijken: naar het heden en naar de toekomst. Tevreden met deze kleine gift knikte de Alan naar de Scyth en de beide mannen spoorden hun paarden aan.

Kiy's gezicht betrok; hij probeerde zich los te rukken en wilde omkijken naar zijn moeder. Maar de sterke arm van de Scyth hield hem genadeloos tegen.

'Mama!'

Lebed sidderde. Elke spier wilde bewegen, ze wilde op de ruiter afstomen, maar ze wist dat hij haar zou doden als ze dat deed. Om een of andere reden, al begreep ze het zelf niet, was stil blijven staan en zwijgen haar enige hoop.

'Mama!' schreeuwde Kiy een tweede keer. Ze waren al dertig meter weg.

Lebed verroerde zich niet. Stapvoets reden de twee ruiters weg, door het hoge gras naar het oosten. Zeventig meter. Honderd. Ze keek naar het kleine ronde gezichtje, de ogen heel groot. Kiy leek vreemd bleek boven het donkere paard dat hem wegvoerde.

'Mama!'

Ze keek strak naar het gezicht van haar zoon. Hij werd al bijna aan het oog onttrokken door het hoge gras.

Ook de wagens kwamen in beweging, begeleid door de andere ruiters. De mannen keken niet in haar richting toen ze passeerden.

Lebed bad in stilte, vanaf het moment waarop ze de ruiters had gezien. En al werden haar gebeden niet verhoord, ze bleef stug volhouden. Ze bad tot de god van de wind, die ze in haar gezicht voelde. Ze bad tot de god van donder en bliksem, en tot de zonnegod die brandend aan de hemel stond. Ze bad tot de god van het vee, tot de Vochtige Moeder Aarde die zich onder haar voeten uitstreckte. Lebed bad tot alle goden die ze kende. Maar de lege blauwe hemel deed niets. De hemel leek wel van metaal, hard als de ogen van de ruiters.

De wagens rolden weg door het wuivende gras. Na enige tijd zag ze alleen nog een vage stofwolk. Het leek wel of de blauwe hemel zelf terugweek. En terwijl ze onvermoeibaar bleef bidden, op de wijze van haar eigen volk, boog ze haar hoofd in zwijgende berusting. Dit was het noodlot.

Bij een kleine heuvel keek de Alan om en hij zag haar in de verte staan, nog steeds onbeweeglijk en hen nakijkend.

Op dat moment werd hij overmand door medelijden. Want dat jaar had hij zijn enige zoon verloren.

Toen de Scyth hoorde wat zijn bloedbroeder vroeg glansden zijn ogen.

‘Twee keer deze dag, mijn broeder,’ antwoordde hij, ‘heb je me gezegd dat ik niet moest vragen het dorp te plunderen. Maar je weet dat ik alles met je zal delen, wat je ook vraagt. Want hebben wij niet de punt van ons zwaard in een kom bloed gedoopt? Heb ik soms niet gezworen bij de wind en mijn kromzwaard dat ik je trouw zal blijven in het leven en in de dood?’ Met een behendige beweging gaf hij de kleine jongen aan de Alan. ‘Hier,’ zei hij.

Toen wachtte hij af.

De Alan glimlachte vaag en zei: ‘Mijn trouwe broer, je hebt ver met mij gereisd om eer te bewijzen aan mijn grootvader, en je hebt alles gedaan wat ik van je vroeg. Niet alleen vandaag, maar vele keren. En nooit vroeg je daarvoor iets terug. Daarom smeed ik je nu een gift te vragen, zodat ik blijf kan geven van mijn liefde voor jou.’

Hij wist dat er een geschenk van hem werd verwacht en ook wat het zou zijn.

‘Mijn broeder,’ zei de Scyth ernstig, ‘ik vraag je om Trajanus.’

‘Dan is hij van jou.’

Het deed pijn toen de Alan dat zei. Maar tegelijk met de pijn voelde hij zich trots, want zo’n paard aan een ander schenken was iets wat alleen een nobele man kon doen.

‘Een laatste rit,’ zei de Alan opgewekt. En zonder aarzelen liet hij Trajanus wenden. Hij hield de kleine jongen in zijn armen, terwijl hij in galop over de steppe reed.

Kleine Kiy keek verschrikt op en klemde zich instinctief vast aan de manen van het prachtige paard. De Alan zei in de Slavische taal tegen hem: ‘Kijk, kleine man, je keert terug naar je dorp, maar je hele leven kun je zeggen: “Ik heb op Trajanus gereden, het nobelste van alle paarden van de stralende Alans.”’

Kiy zag niet dat er tranen in de ogen van de Alan blonken. Hij genoot alleen en voelde een opwindning die hij nooit eerder had ervaren.

En zo zag Lebed, die moedeloos over de verre steppe staaarde, Trajanus opeens snel naderbij stuiven, als was hij de windgod zelf. Bijna zorgeloos en zonder een woord te spreken liet de Alan het kind voor haar voeten op de grond zakken. Meteen draaide hij zich weer om en hij reed weg over de zinderende steppe.

Lebed omhelsde haar kind, ongelovig, en Kiy klemde zich aan haar vast. Ze besepte nauwelijks dat Kiy zich met een ruk omdraaide en naar de verdwijnende ruiter wees. ‘Laat me met hem meegaan!’ riep hij uit.

Lebed droeg het kind in haar armen, alsof ze bang was dat het weer van haar werd afgenomen, en liep zo snel mogelijk terug naar het bos.

Lebed keerde niet meteen terug naar het dorp. Eerst ging ze naar een stille plek bij de rivier. Dichtbij was een heilige eik waar ze een dankgebed sprak. Daarna, omdat ze alleen wilde zijn met haar kind, ging ze in de schaduw zitten en keek naar de kleine jongen, terwijl hij bij de waterkant speelde en vervolgens een dutje deed.

Het was al avond toen ze uit het bos terugkeerden. De oogst van de grote akker was binnengehaald en het veld was leeg. Als twee kleine wolkjes bewogen ze langzaam over de akker.

Het oogsten was voorbij. In een hoek van de akker was zoals gewoonlijk een schoof achtergelaten, een gift aan Volos, de god van overvloed. Aan het einde van het veld stond een groepje meisjes in een kring en ze speelden lachend, waarbij telkens in de handen werd geklapt. Toen Lebed en Kiy weer in het dorp kwamen werden ze begroet door de snaterende ganzen die tussen de hutten scharrelden.

De eerste die Lebed zag was haar echtgenoot. Zijn gezicht begon te stralen van vreugde toen hij de kleine jongen hoog optilde, terwijl Lebeds schoonmoeder uit de hut kwam en haar begroette met een korte hoofdknik.

‘Ik heb naar je gezocht,’ zei hij. Dat was ongetwijfeld het geval, wist Lebed. Hij zou desnoods dagenlang naar haar hebben gezocht, als er niet zoveel andere dingen moesten worden gedaan.

‘Ik heb hem gevonden,’ zei Lebed en ze begon te vertellen over de ontmoeting met de ruiters. Daarna gingen ze naar de dorpsoudste om het hele verhaal ook aan hem te vertellen.

‘Als ze weer komen,’ zei de oudste langzaam, ‘zullen we verder naar het noorden trekken.’ Want de kleine dorpsgemeenschap was vijf jaar eerder uit het zuiden gekomen om te vermijden dat er schatting aan de ruiters van de steppe moest worden betaald.

Maar deze dag hoefde er niets te worden gedaan, behalve te vieren dat de oogsttijd voorbij was.

De jongens en de meisjes waren naar de rand van de akker gegaan, waar ze in het gras buitelden. Voor de hut van de dorpsoudste legden de vrouwen de laatste hand aan een kleine gestalte van gerstearen die een

oude man moest voorstellen. Hij had een krullende baard die met honing werd besmeerd. Het was de god van de akker, die ze zouden neerzetten op de plek waar het bos en de akker aan elkaar grensden.

Nu alle dorpelingen zich verzamelden verscheen Mal in de deuropening van de hut. Hij aarzelde toen hij Lebed en het kind zag, maar de kleine jongen rende naar hem toe. 'Ik heb de beer gezien,' riep hij. 'Ik heb hem gezien!'

Mal bloosde tot achter zijn oren en Lebed trok Kiy weg.

De dorpelingen liepen naar de akker en Lebed zag dat haar man naast haar kwam staan. Ze keek hem niet aan, al wist ze dat hij dat hoopte, maar ze wist ook dat hij haar vriendelijk aankeek. Hij kneep zachtjes in haar arm; dat was het teken. Ze wist wat er zou gebeuren.

Ze liep verder. Andere vrouwen hadden het teken ook gekregen, vermoedde ze. Hij heeft sterke armen, dacht ze, maar ook nogal mager, en door niet naar hem op te kijken kon ze het best duidelijk maken dat ze niet erg enthousiast was. Hij zou die nacht bij haar komen; dat was het teken. Ze duwde de kleine jongen voor hen uit, zodat ze hem bleef zien.

De zon zakte langzaam achter de bomen, waardoor lange schaduwen op de akker vielen. De dorpelingen begonnen liederen te zingen en te dansen. In een kring, aangevoerd door Lebeds schoonmoeder, zongen de vrouwen die de aren verzameld hadden:

*'Stoppels van het zomergraan
Geef me mijn krachten weer
Ik raapte je en nu ben ik zwak
Maar de winter is lang en kil
Oogstveld en zomergraan
Geef mijn kracht toch weer.'*

De warme stralen van de wegzinkende zon vielen op de zachte honing die in glanzende druppels uit de baard van de pop viel.

Aan de rand van de akker keken drie vrouwen tevreden toe. Elk van hen was *baboesjka* en te oud om nog te dansen of te zingen. Toen ze hen zag glimlachte Lebed. Ze wist dat zij daar ook ooit zou zitten. Er werd gezegd dat de god van de akker ineenschrompelt tot een kleine oude man wanneer de oogst binnen is, dacht ze. Mensen krimpen ook in de aarde en wonen dan onder de grond, net als de voorouderlijke *domovoi*. Dat was het lot. De natuur kon niet overheerst worden; man en vrouw konden alleen aanvaarden wanneer het tijd was om te zaaien of te oog-

sten. En haar eigen lot was evenmin belangrijk, besepte ze. Nee, zelfs het verlies van haar kind zou niet veel aandacht krijgen, hoeveel pijn het haar ook deed. Er stierven zoveel kinderen dat niemand de tel bijhield. Maar sommigen overleefden, en het leven van het dorp, van de *rod*, bleef doorgaan, altijd, volgens de barse en genadeloze cyclus van de seizoenen op het eindeloze land.

Toen het lied was afgelopen, liep Lebed naar kleine Kiy. Hij zat op de grond met de talisman die de ruiter hem had gegeven in zijn hand en zijn gedachten dwaalden over de open steppe. Hij keek nauwelijks naar haar op.

Nu was haar man ook bij het kind en er was een glimlach op zijn gezicht.

Ook hij was onmisbaar; op bepaalde tijden en in bepaalde seizoenen smachtte ze naar hem. Maar hoewel ze onder zijn gezag stond en de mannen in het dorp heersten, waren het de vrouwen die sterk waren en volhielden. Het waren de vrouwen, zoals Vochtige Moeder Aarde zelf, die het zaad in de grond beschermden en die de oogst voortbrachten voor de zonnegod en de man met zijn ploegijzer.

Hij lachte.

‘Vanavond.’

Het was al na de schemering toen de splinters van harsig hout als kaarsen werden aangestoken en het feest begon in de hut van de dorpsoudste. De liefdesbeker met een scheplepel, tot de rand gevuld met schuimende mede, ging van hand tot hand. En bij elke gang van vis, gerstebrood en vlees werd een deel geofferd aan de *domovoi*, omdat de mensen veronderstelden dat hij uit zijn schuilhoek onder de schuur naar boven was gekomen om te delen in de feestvreugde.

Toen iedereen had gegeten, begonnen de dorpelingen te drinken en te dansen.

Kiy zag dat zijn moeder de rode tamboerijn pakte en voor zijn vader danste. Hij keek gefascineerd toe, tot de warmte zijn hoofd uiteindelijk op zijn borst deed zakken en hij in slaap sukkelde.

Twee keer werd Lebed door haar man aangeraakt en hij fluisterde: ‘Kom mee...’ Maar twee keer schudde ze haar hoofd en bleef dansen. Ze had ook gedronken, minder dan de anderen, maar haar lichaam voelde loom aan. Opgewonden door haar eigen danspassen begon ze naar hem te verlangen, maar ze bleef dansen en dronk nog meer, totdat ze naar hem hunkerde.

Geleidelijk aan, toen de mannen en vrouwen allemaal aangeschoten

naar buiten wankelden, liet ze toe dat haar man zijn arm om haar middel sloeg en haar naar buiten leidde. Overal, bij de hutten en bij het veld, werd de liefde bedreven, en wie zou zich kunnen herinneren welke mensen elkaar hadden gevonden? Niemand kon later zeggen wie de vader was van een kind, maar dat was ook niet belangrijk. Het was alleen belangrijk dat het leven in de *rod* werd voortgezet.

Ze liepen samen naar de rivier, door het lange gras waar vuurvliegjes oplichtten in het donker. Samen keken ze naar het water, glanzend in het maanlicht. De dorpelingen hadden de rivier een naam gegeven, afgeleid van de ruiters van de steppe voor wie ze bevreesd waren. Want de Slaven wisten dat sommigen van de Alans zichzelf aanduidden in de Iraanse taal als *Rus*, wat 'licht' of 'stralend' betekende. En omdat dit woord in Slavische oren een aangename, vrouwelijke klank had die paste bij een rivier, noemden de dorpelingen de glanzende kleine waterloop *Rus* – de glanzende. Het was een geschikte naam. En ongetwijfeld zouden de dorpelingen deze naam nog passender vinden als ze hadden geweten dat dezelfde Iraanse naam – *Rus* of *Rhos* – ook werd gebruikt voor de machtige stroom verder naar het oosten, die in latere tijden werd aangeduid als de Wolga.

Ze noemden de rivier *Rus*, en het dorpje op de oever werd *Russka* genoemd. Het was stil in de nacht. De stroom glansde en bewoog traag, al leek het water ook stil. Ze gingen in het gras liggen. Hoog boven hen, aan de met sterren bezaaide zomerse hemel, dreven af en toe fletse wolken voorbij, als ruiters in een ongehaaste processie en zacht oplichtend in het schijnsel van de wassende maansikkel, op weg naar het zuiden. Wie kon weten waar ergens in het bos een beer of een vos of een vuurvogel tussen de schaduwen bewoog, of waar ruiters bij een kampvuur zaten, ergens op de eindeloze steppe?

Maar het enige geluid dat Lebed hoorde was het fluisteren van de bladeren, zachtjes bewogen door de wind.

Lees verder in *Rusland*.

Eerste druk in deze uitvoering, maart 2018

Oorspronkelijke titel *Russka*

Oorspronkelijke uitgever The Random House Publishing Group

Copyright © 1991 by Edward Rutherford

The moral right of Edward Rutherford to be identified as the author of this work has been asserted by him in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988

Copyright © 2018 voor deze uitgave Uitgeverij De Fontein, Utrecht

Dit boek is eerder verschenen bij Unieboek

Vertaling Pieter Verhulst

Omslagontwerp Wil Immink Design

Omslagillustratie iStock/Wil Immink Design

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 261 4476 9

ISBN e-book 978 90 261 4477 6

NUR 302

www.uitgeverijdefontein.nl

Alle personen in dit boek zijn door de auteur bedacht. Enige gelijkenis met bestaande – overleden of nog in leven zijnde – personen berust op puur toeval.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch, door geluidsopname- of weergaveapparatuur, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.